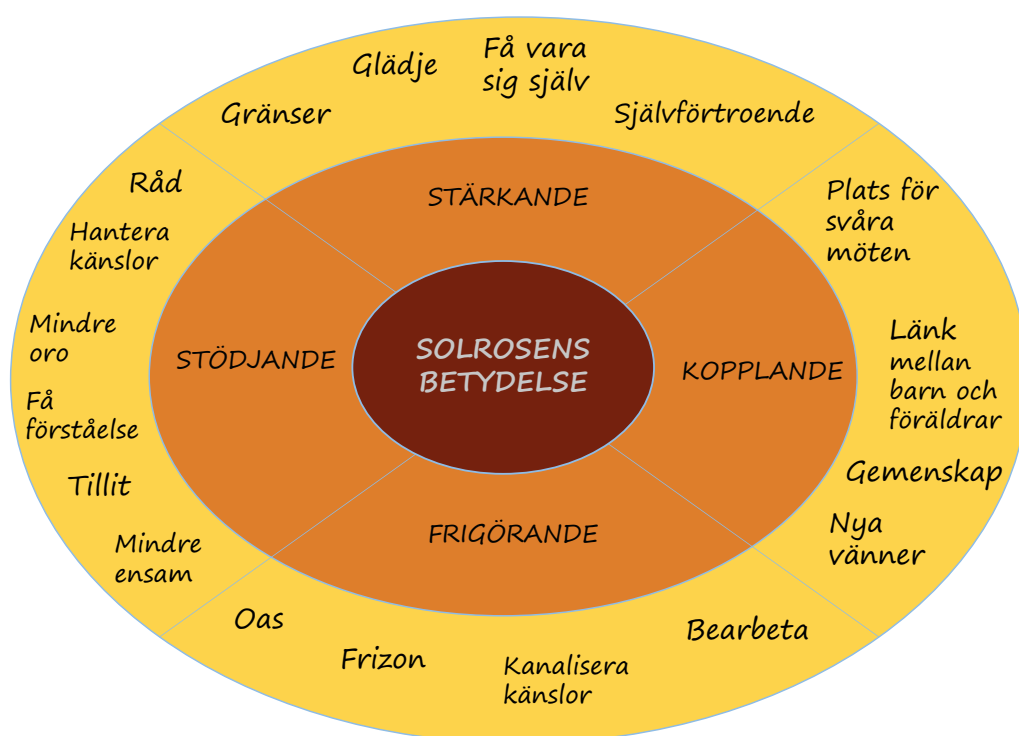

På båda sidor av muren men alltid på barnets sida

Utvärdering av Solrosen. En verksamhet som stödjer barn,
unga och föräldrar med en frihetsberövad familjemedlem

Lisbeth Lindahl

Maj 2018

© FoU i Väst/GR
Första publicering maj 2018.
Layout: Infogruppen GR
Fotograf om inget annat anges: Lisbeth Lindahl

FoU i Väst
Göteborgsregionens kommunalförbund
Box 5073, 402 22 Göteborg
e-post: fou@grkom.se

Förord

Vad behöver ett barn? Kanske är frågan så allmänt ställd att den nästintill saknar giltighet i det enskilda fallet. Vi är väl alla unika individer, gammal som ung? Våra behov skiftar allteftersom vi föds, utvecklas och växer. Ett barn förutsätter och har rätt till frihet från vuxenansvar och till tillräckligt god omsorg. Det behöver ett barn.

Skiftande omständigheter möjliggör och begränsar. Erfarenheter präglar oss utifrån vår subjektiva tolkning och de innebörder vi tillskriver dem. Den förståelse jag har idag kan förskjutas, utvecklas och förändras så att den bidrar till något nytt, med möjligheter till nya förståelser. Det är utifrån hur jag formar och tolkar min privata berättelse och mitt subjektiva sammanhang som jag kommer att reagera. Under alla våra åldrar är vi alla tolkande, narrativa varelser.

När familjer råkar i svår stress och konflikt spetsar vi till frågan ovan; Vad behöver just *detta* barn? Att förlora en förälder är många barns värsta fasa. Sorgen i samband med en sådan förlust kan bli tung och livslång. Man säger att barns sorg kan liknas vid zebrans svartvitrandiga skinn. Den djupaste förtvivlans svarta mörker går plötsligt över i lek, glädje och ljus. Och så växlar det. Och växlar igen. Barnets inneboende behov av fortsatt utveckling genom relationer och skapande driver starkt i dessa växlingar. Att för länge stanna upp i utdragen sorg kan bli ett allvarligt hot mot barnets naturliga utveckling. Det stöd som barnet behöver är, å ena sidan, just en blandning bestående i bekräftelse av svåra känslor och begripliggörande av det som förlust och saknad för med sig, och, å den andra, stimulans och uppmuntran till lek och relationer.

Bekräftelse och begripliggörande blir än mer centralt när ett barn förlorar kontakten med en förälder på grund av att den genom en dom frihetsberövas. Att mamma eller pappa har begått ett brott kan ha inneburit svårigheter i barnets liv också långt innan frihetsberövandet – och kommer med säkerhet att innebära konsekvenser efteråt. Kanske har barnet förstått en del av bakgrunden. Kanske har hen förstått att en del av detta går det att prata om. Annat ska inte nämnas eller frågas om. Inte sällan uppstår laddade hemligheter i familjen. Får jag lov att längta efter min förälder, trots att jag vet? Motstridiga känslor ska hanteras.

Barnet kan bli ensamt i detta bemästrande och förstår, missförstår och förhåller sig så gott det kan. Det är en anpassning som kostar på. En stress och en känsla av en närvarande skam och ibland skuld.

Ett sådant barn behöver att vuxna i dess omgivning ställer frågan; Vad behöver barnet? Att vara den andra föräldern till det barn som har en frihetsberövad förälder kan innebära svåra utmaningar. Hur hanterar jag min egen besvikelse och smärta? Vad behöver mitt barn veta? Är det inte så att "barn mår inte dåligt av sådant som de inte vet"? När blir det belastande att berätta för mitt barn om den andra förälderns brott – och när blir det avlastande? Hur förhåller jag mig när syskonen har olika behov av information?

Familjepedagogerna på Solrosen vet att det sällan är smärtsam klarhet utan snarare insnärjd förvirring som skapar stress och ohälsa hos barn. Att möjliggöra för barn att komma fram till ett eget uttryck blir ett viktigt mål.

När jag för några år sedan fick förtroendet att handleda i verksamheten blev jag varse den flexibilitet och värme som är utmärkande för personalens förhållningssätt. Att lyssna till berättelser om svåra brott, att möta och erbjuda stöd och vägledning åt förtvivlade eller

förvirrade familjemedlemmar, som ibland själva också är brottsoffer eller dömda för brott, ställer stora krav på hög kompetens, gedigen professionell hållning och en starkt stödjande organisation. Modet att envetet ställa frågan "Vad behöver detta barn?" är ett signum för Solrosen. Sällan har jag uppfattat ett så konkret och konsekvent tillämpat barnperspektiv i vardagen. Detta genom att föra in berörda barn i viktiga vuxnas synfält, att bemöda sig om att se med barnets ögon och känna in i dess belägenhet samt att inte väja för att beakta och dra konsekvenser utifrån barns rättigheter. Samtal med enskilda eller flera ur familjen, musik- och lägerverksamhet, träffar på mötesplatsen, med mera, möjliggör tillsammans för de berörda att förstå och hantera svåra lägen, känna sig mindre ensamma och möjligen växa av erfarenheterna.

Det behöver ett barn.

Göteborg den 26 februari 2018

Michael Lundgren

Leg psykolog och handledare

Sammanfattning

Cirka 30000 barn i Sverige har en förälder i fängelse eller frivården. Detta påverkar barn på olika vis, men leder på gruppnivå till ökad risk för psykisk ohälsa, beteendeproblematik och svårigheter i relationen mellan barn och förälder. Tidigare forskning pekar bland annat på betydelsen av att separeras från sin förälder och att utsättas för det stigma som är associerat med kriminalitet. Det verkar finnas könsskillnader i hur flickor och pojkar reagerar och likaså märks skillnader om det är mamman eller pappan som har frihetsberövats.

Solrosen är en verksamhet som har funnits sedan år 2000. Verksamheten arbetar främst med att ge direkt stöd till barn, unga och föräldrar i en familj med en frihetsberövad familjemedlem. Förutom det direkta arbetet med dessa familjer, bidrar Solrosen även med kunskaper till andra organisationer som möter målgruppen, samt verkar för barnperspektivet i förhållande till Kriminalvården.

Då verksamheten inte har utvärderats tidigare, fick FoU i Väst/GR en förfrågan om detta 2017, vilket har resulterat i den här rapporten. Syftet med utvärderingen var främst att undersöka vad Solrosen upplevs ha för betydelse för de barn, unga och föräldrar som har kontakt med verksamheten. Utvärderingen har utgått från följande frågeställningar:

- Vad har verksamheten för betydelse för de familjer och barn som Solrosen har kontakt med?
- Hur ser Solrosens personal på sin verksamhet?
- Hur ser personal inom Kriminalvården¹ på Solrosens verksamhet?
- Vilka aspekter av verksamheten är viktiga att bibehålla och är det något som bör förändras för att verksamheten ska utvecklas i rätt riktning?
- Vilken roll och betydelse kan verksamheten tänkas ha utifrån ett samhällsperspektiv?

Utvärderingen har genomförts med hjälp av en mix av kvalitativa och kvantitativa metoder med bland annat intervjuer, fokusgrupper, observationer och en enkät. Tretton intervjuer genomfördes med barn, unga och föräldrar. Föräldrarna var antingen anhöriga till en frihetsberövad förälder eller hade själva varit frihetsberövade. En fokusgrupp genomfördes med Solrosens personal och en med personal från Kriminalvården. Dessutom genomfördes observationer av återkommande aktiviteter och en enkätstudie som riktade sig till vuxna i Solrosens register för nyhetsbrev. Enkäten besvarades av 42 personer (51% svarsfrekvens).

Resultatet från den kvalitativa studien visar att Solrosen upplevs ha en stödjande, stärkande och frigörande roll. Solrosen har även en kopplande roll genom skapandet av en arena för familjer med gemensamma erfarenheter. Resultatet från enkätstudien bekräftar den kvalitativa delen i att Solrosen upplevs som ett viktigt stöd. De flesta som besvarade enkäten var ensamstående mammor mellan 30 och 49 år. De flesta hade fått information om verksamheten via en vän, bekant eller via Kriminalvården och de vanligaste motiven till kontakt var att de hade förtroende för personalen, att de ville få träffa andra i samma situation och att de ville få ett känslomässigt stöd.

Enkätresultatet visade att de flesta föräldrar både hade kontakt med Solrosen för egen del och för barnets del och att de vanligaste aktiviteterna både för föräldrar och barn var enskilda samtal. Bilden av Solrosen var övervägande positiv och påverkades av personalens

1. Personal som kommer i kontakt med Solrosen på häktet, anstalter och frivården.

attityd, bemötande och kompetens. Personalen uppfattas som varma och professionella.

Solrosen upplevdes skapa möjlighet att träffa andra familjer och vara en plats där barnen känner sig trygga. Här kan man träffa andra som förstår och uppleva glädje och avkoppling. De aktiviteter som prioriterades av flest personer var egna enskilda samtal, barnens enskilda samtal samt mötesplatsen. Många lyfte fram Solrosens betydelse som en trygghet i framtiden. Utifrån ett samhällsperspektiv spelar Solrosen en viktig roll, eftersom en majoritet av deltagarna i enkätstudien inte upplevde att de hade fått tillräckligt stöd från samhället i samband med frihetsberövandet av en familjemedlem.

Solrosens personal utgår från barns rättigheter och arbetar med att skapa broar mellan barnet och den frihetsberövade föräldern och ger stöd till omsorgsföräldern som finns utanför murarna. Solrosen betonar kommunikationens betydelse och barnets rätt att få veta sanningen. Musik används som en del av verksamheten som en möjlighet för individer att växa och för att skapa möten mellan människor.

Kriminalvårdens personal har stort förtroende för Solrosens personal. De uppfattas som kompetenta, flexibla och upplevs arbeta i samma riktning som de själva. Samarbetet med Solrosen upplevs gagna dem genom att Solrosen bidrar med barnperspektivet samt öppnar upp för samtal med klienterna. Solrosen står för kontinuitet, då de även finns kvar när föräldern har lämnat häktet eller anstalten.

En viktig slutsats är att verksamheter som Solrosen behövs och att det är viktigt att det finns organisationer som står fria från myndigheter, som erbjuder stöd till barn, unga och föräldrar i en familj med en frihetsberövad familjemedlem. Detta eftersom många har negativa upplevelser av myndigheter och därför hyser misstro gentemot dem.

Utifrån ett samhällsperspektiv kan Solrosen tänkas bidra till minskad kriminalitet eftersom verksamheten stödjer frihetsberövade föräldrar i deras föräldraskap, vilket kan hindra återfall i brott. Stöd till föräldrar på utsidan kan tänkas minska deras sjukfrånvaro och stödet till barn och ungdomar kan bidra till minskad psykisk ohälsa och beteendeproblematik. Det senare kan vi inte uttala oss om från den här studien, men däremot utifrån resultat från tidigare forskning. I slutet av rapporten ges några rekommendationer till verksamhetsutveckling och fortsatta undersökningar.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Innehållsförteckning	7
Läsanvisning och förklaringar	8
1. BAKGRUND	9
1.1 Om Solrosen	9
1.2 Solrosen i siffror 2017.....	10
1.3 Tidigare forskning om barn och ungdomar med en frihetsberövad förälder.....	10
2. UTVÄRDERINGENS PROBLEM, SYFTE OCH METOD	17
2.1 Problemformulering	17
2.2 Syfte	17
2.3 Metod	17
3. RESULTAT.....	19
3.1 Vad gör Solrosen och hur?	19
3.2 Vilka når Solrosen ut till?.....	29
3.3 Vad är speciellt med Solrosen?	29
3.4 Alternativ till Solrosen?	30
3.5 Solrosens tankar om sitt bidrag.....	31
3.6 Solrosens betydelse ur barns, ungas och föräldras perspektiv.....	31
3.7 Kvantitativ studie	37
3.8 Kriminalvårdens perspektiv på Solrosen	44
4. SLUTSATSER OCH DISKUSSION	48
4.1 Vad har verksamheten för betydelse för de familjer och barn som Solrosen har kontakt med?.....	48
4.1 Hur ser Solrosens personal på sin verksamhet?.....	49
4.2 Hur ser personal inom Kriminalvården på Solrosens verksamhet?.....	50
4.4 Vilken roll och betydelse kan verksamheten tänkas ha utifrån ett samhällsperspektiv?	50
4.5 Begränsningar av de slutsatser som kan dras av den här studien.....	50
5. REKOMMENDATIONER	52
5.1 Vilka aspekter av verksamheten är viktiga att behålla och är det något som bör förändras för att verksamheten ska utvecklas i rätt riktning?.....	52
5.2 Samverkan med andra organisationer	52
5.3 Förslag på fortsatt uppföljning och studier	53
6. REFERENSLISTA	54
7. BILAGOR.....	56

Läsanvisning och förklaringar

Den här rapporten kan läsas från början till slut eller så väljer läsaren ut enskilda avsnitt. I början ges en bakgrund till området, en kort beskrivning av Solrosen som verksamhet och en beskrivning av syftet med utvärderingen. Härfter ges en kort metodbeskrivning. (Den som är mer intresserad av metod kan läsa bilaga 1.) Efter detta beskrivs resultatet från utvärderingen och rapporten avslutas med slutsatser, diskussion och rekommendationer till utveckling av verksamheten och fortsatta studier.

Alla foton är tagna av Lisbeth Lindahl om inget annat anges. Nedan beskrivs betydelsen av några ord och tecken som förekommer ofta i rapporten.

Närstående, anhörig, partner	I rapporten används begreppet anhörig för personer som tillhör samma familj eller har ett annat släktband. Partner används för att beskriva en person som har en kärleksrelation till en annan person. Det kan vara en maka, make, sambo eller särbo oavsett kön. De närstående som har kontakt med Solrosen kan vara partners, före detta partners syskon eller morföräldrar till en frihetsberövad person.
BUFFF	BUFFF (Barn och ungdom med förälder/familjemedlem i fängelse) är en ideell organisation som tidigare hette Bryggan. Bryggan bildades år 2001 och arbetar med att ge stöd till samma målgrupp som Solrosen. BUFFF finns på tio platser i Sverige.
BUP	BUP står för barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning.
SOL	SOL står för socialtjänstlag (2001:453). Socialtjänstlagen är en ramlagstiftning som föreskriver insatser på frivillig grund.
LVU	LVU står för lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den är ett komplement till socialtjänstlagen när det gäller insatser som det saknas samtycke till.
n	I beskrivningen av enkätresultatet används "n" för att ange hur många som har besvarat en fråga.
r	Analysen av samband mellan två eller flera variabler har beräknats med Pearsons korrelationskoefficient som betecknats med ett r.
p	Sannolikheten för att ett samband eller en skillnad kan ha uppstått av en slump kallas för "probability" på engelska, vilket betecknas med ett p.
...	Betyder att ett eller flera ord i ett citat har utelämnats.
/.../	Betyder att en eller flera meningar i ett citat har utelämnats.

1. Bakgrund

I Sverige finns det cirka 30 000 barn med en förälder i fängelse eller frivården (BUFFF.nu). Många av dessa barn och familjer har ett behov av stöd, vilket Solrosen arbetar med. Verksamheten har inte utvärderats tidigare, vilket var anledningen till att Solrosen² och Göteborgs Räddningsmission kontaktade FoU i Väst/GR. Utvärderingen förväntades bidra till kunskaper om Solrosens betydelse för de föräldrar, barn och ungdomar som kommer i kontakt med verksamheten, samt bidra till dess utveckling. Utvärderingen har finansierats av Göteborgs Räddningsmission och Erikshjälpen.

1.1 Om Solrosen

Solrosen är en ideell organisation och en del av Göteborgs Räddningsmission. Verksamheten har funnits i sjutton år i Göteborg. Sedan år 2016 finns verksamheten även i Borås. Solrosens arbete är inriktat på att ge ett brett stöd till barn och familjer med en frihetsberövad familjemedlem (Räddningsmissionens verksamhetsberättelse, 2016). Därför erbjuds:

- Individuella kris- och stödsamtal för barn, ungdomar och vuxna
- Stödgrupper för barn och vuxna
- Mötesplats Solrosen (Öppet hus)
- Musik och skapande verksamhet
- Utflykter och lovaktiviteter
- Läger för barn och familjer
- Julfest
- Uppsökande verksamhet (häkten, anstalter)
- Föräldragrupper på anstalt
- Umgänge mellan barn och förälder som är eller har varit frihetsberövad (på Solrosen)
- Övrigt, tex följeslagarverksamhet³, spädbarnsmassage, utbildning, information och opinionsbildning

Att komma till Solrosen kostar ingenting och deltagandet är frivilligt. Utöver det arbete som riktas till barn, föräldrar och familjer arbetar Solrosen även med kunskapsspridning och opinionsbildning genom att ta emot studiebesök, hålla föreläsningar samt handleda personal som möter Solrosens målgrupp. En hörnsten i Solrosens arbete är FN:s Barnkonvention, artikel 3 som föreskriver att *"Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn"* (www.raddningsmissionen.se/verksamhet/detta-ar-solrosen). Verksamheten finansieras av Erikshjälpen, Social resursförvaltning i Göteborgs Stad, Kriminalvården och övriga insamlade medel.

2. www.raddningsmissionen.se/verksamhet/solrosen.

3. Personal från Solrosen följer med barnet för att det ska kunna träffa sin förälder på anstalt om det inte finns någon annan vuxen som kan följa med.

1.2 Solrosen⁴ i siffror 2017

Personal

340 % tjänstfördelat på 3 familjepedagoger och en verksamhetschef som även arbetar operativt
1 musikpedagog med timanställning (ca 6 tim/vecka)

Individuella samtal på Solrosen

291 samtal⁵
45 barn och unga (<18 år) och 45 vuxna hade enskilda samtal

Gruppverksamhet

3 grupper, varav 2 med barn och 1 med ungdomar

Antal besök på mötesplatsen

286 besök varav 174 barn och 112 vuxna

Antal nya familjer som kom till Solrosen under 2017

19 familjer

Solrosens uppsökande verksamhet inom Kriminalvården (antal individuella samtal)

Häktet Göteborg	Anstalten Högsbo	Anstalten Sagsjön	Anstalten Skogome	Frivården
142	33	117	1	1

1.3 Tidigare forskning om barn och ungdomar med en frihetsberövad förälder

1.3.1 Hur påverkas barn och ungdomar av att ha en frihetsberövad förälder?

Tidigare forskning visar att barn till frihetsberövade föräldrar löper ökad risk för att drabbas av en rad svårigheter. En systematisk översikt av fyrtio studier visar att dessa barn i högre utsträckning tvingats uppleva traumatiska separationer, ensamhet, stigma, instabila omsorgssituationer, negativ relation till sina föräldrar, begränsad inkomst samt tvingats flytta som en konsekvens av frihetsberövandet. Barn med en frihetsberövad förälder kan dessutom ha upplevt många stressande livshändelser under tiden innan frihetsberövandet (Dallaire & Zeman, 2013).

Barn med en frihetsberövad förälder löper högre risk att själva drabbas av psykisk ohälsa, antisocialt beteende, missbruk och utbildningssvårigheter. Men de mest rigorösa studierna ger endast stöd för att barn löper högre risk för antisocialt beteende, däremot inte för psykisk ohälsa, droganvändning eller sämre skolresultat. Barn löper cirka 10 procent högre risk för antisocialt beteende om de har en frihetsberövad förälder jämfört med sina jämnåriga kamrater (Murray, Farrington & Sekol, 2012). Författarna till en rapport från Kriminalvården menar dock att barn med en frihetsberövad förälder i Sverige inte löper större risk för egen kriminalitet beroende på förälderns frihetsberövande, utan att barnet snarare påverkas av förälderns kriminella beteende (Bermann, Steinhoff & Koivumaa, 2013).

4. Avser Göteborg.

5. Antalet personer och samtal har lagts ihop i denna siffra. Exempelvis har ett familjesamtal med en förälder och tre barn räknats som fyra samtal. Detta gör det svårt att veta exakt antal samtal. De flesta samtal har dock varit enskilda samtal.

Frihetsberövandet innebär att barnet separeras från sin förälder. Utifrån anknytningsteori är det viktigt att barn får upprätthålla kontakten med sina föräldrar. Separation är enligt Björkhagen Turesson (2009) ett trauma för barn till en frihetsberövad förälder och barn förbereds sällan på denna separation. Förutom separationen från en förälder innebär den här situationen även att barn blir utsatta för stigmatisering, ofta försämrade ekonomi och minskat stöd från vuxna (förutsatt att den frihetsberövade föräldern har fungerat som förälder innan frihetsberövandet) (Björkhagen Turesson, 2009). Barn kan även bli familjehemsplacerade i samband med att föräldern blir frihetsberövad, vilket är vanligare bland barn till frihetsberövade mammor (Björkhagen Turesson, 2009).

Barn kan utsättas för fler förluster i samband med att en förälder frihetsberövas. Barn som bor kvar med en förälder som drabbas av kris i samband med frihetsberövandet, kan utsättas för omsorgssvikt och börja ta ansvar för sin förälder, så kallad "parentifiering" (Björkhagen Turesson, 2009), vilket påverkar barnets utveckling på ett negativt sätt.

En enkät- och intervjustudie som genomfördes i Sverige, Tyskland, Rumänien och Storbritannien med 737 barn visade att barn med en frihetsberövad förälder löper ökad risk för sämre psykisk hälsa jämfört med andra barn. Föräldrarna till dessa barn bedömde att minst tjugofem procent av alla barn som var elva år och äldre och minst tjuoen procent av barn yngre än elva år, hade uppenbara svårigheter med sina känslor, koncentrationsförmåga, beteende eller relationer till andra (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

Dallarie (2015) menar att det är viktigt att inte enbart fokusera på orsakssambanden utan att ställa sig frågan vad som bidrar till de negativa effekterna. Hon menar att det finns mycket att lära av interdisciplinär forskning där till exempel psykologi, sociologi, demografi och juridik bidrar med olika slags lärdomar. Hon efterfrågar även en diskussion om könsspecifika resultat och fler studier baserade på mammor i fängelse samt studier som undersöker vad barnets ålder har för betydelse.

En amerikansk studie som belyste både ungdomars erfarenheter av en frihetsberövad förälder och hur det blev när föräldern återvände hem igen, beskriver på ett nyanserat sätt hur unga män och kvinnor upplevde detta. Fjorton unga män och kvinnor i åldrarna 18–25 år deltog i den studien (Jefferson Smith & Young, 2017). Ungdomarna rekryterades via universitetsutbildningar i socialt arbete och juridik. För att inkluderas i studien ställdes det krav på att den frihetsberövade föräldern hade haft en aktiv roll i barnets liv innan frihetsberövandet, att föräldern hade varit frihetsberövad i minst tre månader och att detta hade skett när intervjupersonen var mellan 12 och 17 år. De flesta av ungdomarna hade levt med sin frihetsberövade förälder innan frihetsberövandet. Sex av dem hade en förälder som fängslats vid ett tillfälle, de övriga åtta vid flera tillfällen. Artikeln bygger på två frågeställningar: Vilka är erfarenheterna av föräldrars frihetsberövande och återkomst i familjen för ungdomar, samt hur påverkas föräldra-barn-relationerna från tiden före frihetsberövandet? Resultatet visar att barnens relationer till den frihetsberövade föräldern tenderade att bli fjärmande som en effekt av frihetsberövandet och att de negativa känslorna och behovet av emotionellt stöd dominerade. Forskarna menar att separationen från föräldern innebär en typ av problem medan återföreningen innebär andra problem, till exempel rörande ekonomi, svårigheter med jobb, bostad med mera.

De flesta ungdomar redogjorde för att de saknade sin frihetsberövade förälder under fängelsevistelsen, men ett fåtal uppgav att de fick det bättre under den här tiden. Frihetsberövandet påverkade dem på tre olika sätt: (1) personligen, (2) i fråga om hem och familj och (3) i fråga om skola och bostadsområde. De flesta upplevde instabilitet och försämrade ekonomi efter att föräldern frihetsberövats. Tio ungdomar hade behövt flytta, varav fem till områden som var mindre säkra. Två tredjedelar av ungdomarna hade fått ett ökat ansvar i familjen och i flera fall hade någon vuxen flyttat hem till familjen efter frihetsberövandet, för att stötta upp. Den förälder som ungdomarna bodde med hade fått ökade krav på arbete

pga. att den frihetsberövade föräldern inte längre kunde vara med och bidra ekonomiskt. Några ungdomar hade upplevt att syskonskaran hade splittrats.

I fråga om skola och samhälle upplevde de flesta skolan som en stabil miljö. Hälften av gruppen upplevde dock problem i skolan efter frihetsberövandet som handlade om att behöva ljuga och om bråk. Andra svårigheter hängde samman med att hitta nya vänner efter en flytt och att ungdomarna utsattes för stigmatisering av kamrater och lärare.

När den frihetsberövade föräldern flyttade hem igen var det några familjer som fick det ännu sämre ekonomiskt och behövde socialbidrag. Återvändandet väckte också rädsla för att något nytt skulle hända. En av ungdomarna uppfattade inte längre sin far som en auktoritet. De ungdomar som hade upplevt att föräldern återfallit i kriminalitet beskrev sina känslor av sorg, ilska och kontrollförlust. De flesta beskrev dock föräldrarnas återvändande som något positivt.

Relationen till föräldern förändrades mellan tiden före och efter fängslandet. Tio hade haft en positiv relation till sin frihetsberövade förälder innan frihetsberövandet. I de flesta fall förändrades relationen till att bli mer negativ under fängelsetiden (11 av 14). Efter att föräldern hade återvänt hem var det många som hade kvar en negativ relation till föräldern (Jefferson Smith & Young, 2017).

1.3.2 Är vissa åldrar särskilt känsliga utifrån ett utvecklingsperspektiv?

Ann Thomas Kirby har skrivit sin doktorsavhandling om effekterna av en förälders frihetsberövande på ungdomars hälsa (2016). Fokus för avhandlingen är barns hälsa i ett livsloppsperspektiv. Hon har utgått från en nationell longitudinell studie av tonårstidens påverkan på den vuxna personens hälsa för att studera effekterna av att ha en frihetsberövad förälder. Hon har i sina analyser tagit hänsyn till barnets kön och tidpunkten för föräldrarnas frihetsberövande. Det framkom att uppväxten med en förälder som var frihetsberövad påverkar hälsan negativt men att effekterna skiljer sig åt för pojkar och flickor. Resultatet visar sämre global hälsa för bägge könen men att åldern vid frihetsberövandet spelar roll. Den mest negativa effekten märks om föräldern frihetsberövas när barnet är mellan 0 och 5 år, vilket forskaren tolkar som ett utslag av tidigt trauma.

Analys av data från registerstudier visar högre BMI (Body Mass Index) hos kvinnor som haft en frihetsberövad förälder när de själva var mellan 0 och 5 år om man kontrollerar för familjens socioekonomiska status (SES) (högre SES är associerat till lägre BMI). Denna effekt märktes dock inte bland män. Forskaren såg däremot en högre droganvändning bland män som hade haft en förälder i fängelse när de själva var mellan 0 och 5 år. Både män och kvinnor hade även sämre hälsa än genomsnittet i ungdomsåren. Att ha en frihetsberövad förälder innebär ökad risk för ohälsa jämfört med att ha separerats från en förälder av andra skäl, till exempel pga. förälders död eller hospitalisering. Forskaren påpekar att frihetsberövande även kan ha en positiv effekt genom att skydda barn från en förälder med drogmissbruk eller en förälder som på annat sätt skadar sitt barn (Thomas Kirby, 2016).

1.3.3 Är det skillnader mellan hur flickor och pojkar påverkas?

Flera forskare pekar på skillnader mellan flickors och pojkars mönster när det gäller psykisk ohälsa och beteendeproblematik. Generellt sett beskrivs flickor internalisera sina svårigheter vilket ger upphov till depression och ångest, medan pojkar i högre grad externaliserar sina känslor vilket ger upphov till antisocialt beteende, drogmissbruk med mera (Thomas Kirby, 2016). Flickor och pojkar verkar även reagera olika på separationer (Björkhagen Tureson, 2009). Pojkar har visat sig vara mer sårbara för separation i tidig barndom medan flickor verkar vara mer sårbara i tonåren. Enligt Thomas Kirby (2016) förs kriminalitet oftare vidare från far till son än från far till dotter. Det finns inte så många studier om sambanden mellan frihetsberövade mödrar och deras barn, så det är svårare att uttala sig om vad det får för effekter.

1.3.4 Är det skillnad på att ha mamma eller pappa i fängelse?

De flesta studier som har publicerats internationellt bygger på forskning om frihetsberövade pappor, vilket gör att vi inte vet lika mycket om barn till frihetsberövade mammor. De studier som beskriver effekterna av frihetsberövade mammor pekar dock på systematiska skillnader. Internationella studier pekar på att endast en fjärdedel av barnen bodde med sin pappa när mamman frihetsberövades. I många fall beror det på att barnet inte har bott med pappan innan, eller att han inte är lämplig som vårdnadshavare. Många barn med en frihetsberövad mamma har inte heller bott med henne innan. Barn till dessa mammor placeras därför i högre utsträckning i familjehem och en del av dem separeras även från sina syskon i samband med det (Björkhagen Turesson, 2009).

Synen på en frihetsberövad mamma är mer negativ än på en frihetsberövad pappa. Förklaringen till det är att bilden av den goda modern påverkar våra attityder till en mamma som inte håller måttet (Björkhagen Turesson, 2009). Det finns studier som visar att barn med en frihetsberövad mamma i högre grad har en otrygg anknytning till henne och den aktuella omsorgsföräldern, även om en stabil omsorgssituation fungerar som skyddsmekanism (Poehlmann, 2005 i Daillaire, Zeman & Thrash, 2015).

En kvantitativ studie med 117 frihetsberövade mammor som tillsammans hade 151 barn visade att barnen löper ökad risk för sociala och emotionella svårigheter. Den här studien försökte undersöka vilka de potentiella mekanismerna var bakom dessa svårigheter och undersökte om riskerna berodde på miljöfaktorer. Frågan var vad som kunde hänföras till frihetsberövandet och vad som kunde hänföras till att barnen växte upp i en allmänt utsatt miljö, med låg socioekonomisk status, hög arbetslöshet, att behöva flytta från hem och byta skola etcetera.

Resultatet visar att barnens erfarenheter av själva frihetsberövandet har en direkt relation till beteendeproblematik, medan effekter som berodde på miljörisker var försumbara. Resultatet visar också att barnen, deras omsorgsgivare och föräldrar ger olika beskrivningar av hur barnen mår. Slutsatserna som forskarna drar från den här studien är att barn bör skyddas från exponering av traumatiska händelser till exempel vid moderns arrestering och att banden mellan barn och förälder bör stärkas. Dessutom bör stöd till mammorna ges efter fängelsetiden för att förhindra återfall i brott, vilket skadar föräldra-barn-relationerna ytterligare (Daillaire, Zeman & Thrash, 2015).

1.3.5 Vad är skadligt för barn och ungdomar?

Som påpekats tidigare lever barn till en frihetsberövad förälder ofta i en utsatt miljö, vilket innebär att det inte enbart är frihetsberövandet som påverkar dem. Hur kan man veta vad som påverkar vad? Daillaire och Zeman (2013) genomförde en studie där de försökte avgränsa vad separationen från en frihetsberövad förälder betyder jämfört med separation från en förälder av annat skäl. De ville också undersöka om det fanns några skillnader mellan barn som i nuläget hade en frihetsberövad förälder (aktuell separation) och barn som tidigare hade haft en frihetsberövad förälder (tidigare separation) med avseende på aggressivt beteende samt empati hos barnet.

Författarna genomförde en studie med 210 barn i grundskolan (genomsnittsålder 9 år). I studien ingick barn och deras vårdnadshavare. Familjerna hade olika etnisk bakgrund. 87 procent av barnen hade sin mamma som vårdnadshavare och det visade sig att 6 procent av mammorna hade varit frihetsberövade. Baserat på barnens historia av separation från förälder delades barnen in i sex grupper. Resultatet visar att de barn som hade en frihetsberövad förälder skattades som mindre empatiska jämfört med barn som inte hade upplevt separation, samt barn som hade upplevt separation av andra skäl. Det var marginella skillnader mellan barn som hade haft en förälder i fängelse tidigare och barn som hade det i nuläget (Daillaire & Zeman, 2013). En analys av barnets kön, ålder, föräldrarnas inkomst och

utbildning visade att en pågående separation från en frihetsberövad förälder stod för ett unikt bidrag i att kunna förklara barnens empatiska beteende (ur föräldrarnas perspektiv), samt hur kamraterna bedömde graden av aggressivt beteende hos dessa barn.

Empati kan fungera som en skyddsfaktor. De barn som rapporterades uppvisa hög grad av empati löpte mindre risk för aggressiva kamratrelationer även om de hade en frihetsberövad förälder (Dallaire & Zeman, 2013). Forskarna tror att den lägre graden av empati hos barn med en frihetsberövad förälder kan bero på ett underskott av emotionella resurser inom familjen.

Resultaten från den här studien ligger i linje med tidigare forskning som beskriver hur barn hanterar föräldrars frihetsberövande (Johnson & Easterling, 2012). Det som behöver undersökas vidare är hur föräldrarnas och barnets kön påverkar detta. För att besvara den frågan hade studien behövt inkludera en större grupp (Dallaire & Zeman, 2013).

1.3.6 Vilka skyddsfaktorer finns?

Enligt Rutter (2000 i Björkhagen Turesson) kan faktorer som skyddar en individ som utsätts för stress beskrivas på tre nivåer:

Individuella: hög intelligens, självständighet, god självkänsla och en positiv orientering

I familjen: värme och positivt familjeklimat

I nätverket: uppmuntran och möjlighet till hjälp från omgivningen

Barn med en frihetsberövad förälder reagerar olika på sin situation beroende på en rad faktorer. Förutom riskfaktorer finns det även ett antal faktorer som har identifierats som skyddande. Dessa är som nämnts tidigare barnets empatiska förmåga, resiliens (återhämtningsförmåga) (Björkhagen Turesson, 2009), prosocialt beteende och coping-strategier. Vidare nämns hopp, socialt stöd och förmåga till emotionell reglering som skyddande gentemot beteendeproblematik (Dallaire & Zeman, 2013).

Barn med trygg anknytning har lättare för att vara empatiska gentemot andra, vilket skyddar mot stress i samband med separation. Barn med en frihetsberövad förälder löper ökad risk för att leva med en förälder som själv påverkas av stress samt med föräldrar som har en hård och bestraffande föräldrastil (Dallaire & Zeman, 2013).

En studie som bygger på en kvalitativ analys av elva artiklar som handlar om barns coping, visar att barnens coping-strategier inkluderar att hålla distans till sin frihetsberövade förälder, normalisering av föräldrasituationen och att skapa ökad kontroll över sitt liv genom distraktion med hjälp av sport, stöd och terapi.

Målen för de interventioner som beskrevs i studien handlade om att skapa stabilitet, stödja barns kognitiva utveckling samt bidra till ökad öppenhet och självförtroende. Författarna för ett intressant resonemang kring olika coping-strategier och känsla av sammanhang. De fann inga större skillnader baserat på i vilket land studien hade genomförts, men noterade att de europeiska studierna gav stöd åt idén om att vara öppen med att föräldern var frihetsberövad.

Gruppverksamhet verkar leda till ökad reflektion om föräldrasituationen och barns coping-strategier, samt att barnet berättar om sin frihetsberövade förälder för andra. Dessa interventioner hade långsiktigt goda effekter. Mentorsprogram verkade däremot ha kortsiktigt goda effekter. En slutsats baserad på tidigare forskning är att barn med en frihetsberövad förälder får det bästa stödet genom skolbaserade interventioner och mentorsprogram. Författarna påpekar att skolan är en viktig resurs för barns utveckling och behöver mer utbildning och riktlinjer för att kunna stödja barn med en frihetsberövad förälder (Heinecke Thulstrup & Eklund Karlsson, 2017).

En studie gjord i Norge pekar även på att föräldraskapet kan fungera som skyddsfaktor för frihetsberövade föräldrar. Genom att stärka intagnas identitet som föräldrar kan man bidra till färre återfall i brott (Monsbakken, Lyngstad & Skardhamrar, 2013), vilket även gynnar barnet.

1.3.7 Hur kan samhället stödja barn och ungdomar som har en frihetsberövad förälder?

Kriminalvården har sitt fokus inställt på de frihetsberövade föräldrarna medan samhället i övrigt framför allt ger stöd till barnen och i andra hand åt föräldrarna (frihetsberövade eller partners). En kartläggning identifierade totalt 22 interventioner inriktade mot barn och familjer med en frihetsberövad förälder. Åtta av dem var lokala Bryggan-föreningar och en var Solrosen (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

Stöd till barn och unga handlar om att stärka barnens motståndskraft gentemot antisocialt beteende och motverka skam och förlust av status. En anknytningsrelation som bryts i samband med frihetsberövandet kan vara svårläkt. En tvetydig förlust kan uppstå när en älskad familjemedlem är fysiskt borta men psykiskt närvarande. Den tvetydiga förlusten skapar hög stressnivå. Jämfört med om en förälder skulle dö är det svårare att sörja och få acceptans för en sorg som handlar om att ha skilts från en frihetsberövad förälder. Författarna menar att barn med en frihetsberövad förälder behöver lära sig acceptera tvetydigheten, återskapa sin identitet och få hjälp med att hitta hopp och mening i livet (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013). Om barn får hjälp att skapa och vidmakthålla en trygg anknytning till föräldern som är frihetsberövad eller en annan vårdgivare, kan de skyddas från andra risker som är associerade med den här situationen (Dallaire & Zeman, 2013).

Det finns ett glapp mellan barns och familjers behov och de interventioner som erbjuds, som handlar om tidpunkten. Tidpunkten för det stöd som ges är inte anpassad till händelsekedjan i samband med föräldrars frihetsberövande. Barn bör få träffa sin förälder snabbt efter frihetsberövandet för att kunna bearbeta händelsen vilket inte alltid fungerar i praktiken. Omsorgsföräldrarna anger två tidpunkter som avgörande för när stöd bör sättas in: Direkt efter gripandet och vid tiden efter frigivning (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

Den hjälp som barn och familjer får i Sverige är inte enhetlig utan beror på vilka aktörer de möter och var de bor. Interventioner som ges av myndigheter så som rättsväsende, socialtjänst och skola är inte jämnt fördelade i landet och inte uppbyggda utifrån ett barn- och familjeperspektiv (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

Den förälder som har ansvar för barnets omsorg kan behöva praktisk hjälp med att söka ekonomiskt bistånd. Hen bör få en kontaktperson och även erbjudas praktisk hjälp med att ta barnen till aktiviteter utanför skolan. Stödorganisationer bör kontaktas tidigt i processen för att underlätta barns bearbetning av händelsen. Det bör även finnas barnombud vid rättegångarna för att säkerställa barns behov och Kriminalvårdens anstalter bör bli bättre på att stödja barn som besökare.

Skolor bör få ökade kunskaper om vart barn till frihetsberövade föräldrar kan vända sig och hur lärare kan bidra till minskad stigmatiseringen av föräldrar som är frihetsberövade (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

1.3.8 Utvärdering av interventioner riktade till målgruppen

Resultatet från en longitudinell studie med 57 familjer där barnen deltog i ett mentorsprogram visar att de barn som var 9 år och äldre och inte hade kontakt med sin frihetsberövade förälder kände sig mer alienerade i förhållande till henne eller honom jämfört med de barn som hade kontakt (Shlafer & Poehlmann 2010).

En processutvärdering av ett familjeinterventionsprogram – Strengthening Families Program (SFP) med 36 vårdnadshavare och 46 barn, visade att detta program bidrog till en positiv förändring i familjens funktionsförmåga, positiva föräldrabetenden samt minskad depression bland vårdnadshavare. Några av dessa förändringar kvarstod fyra månader efter avslutat program. Programmet genomfördes av en organisation som främst vände sig till frihetsberövade mödrar. Fjorton av deltagarna var mammor, 14 var mormödrar. De övriga var morfar, pappa och moster. Programmet pågick i sexton veckor där föräldrar och barn

träffades varje vecka, först i separata grupper och sen i grupper med både barn och vårdnadshavare. Deltagarna fick en måltid innan gruppinterventionen samt hjälp med att ta sig till och från verksamheten om det behövdes (Miller m fl., 2013).

1.3.9 Ett skraddarsytt multidimensionellt program

En nyligen publicerad artikel beskriver de bästa åtgärderna för att stödja positiv utveckling hos barn med en frihetsberövad förälder. Artikeln beskriver några vanliga utmaningar som familjerna möter och vilka åtgärder som finns för att stödja barn och familjer i denna situation. Tre former av stöd beskrivs: 1) föräldra-/familjestöd, 2) barns anpassning, 3) bredare familje-/samhällsintervention (Kjellstrand, 2017).

1. Föräldra- och familjestöd har ett fokus på kommunikation och interpersonella relationer. Det är insatser som stödjer en positiv utveckling hos barnet och syftar till att minska risken för återfall. Denna typ av intervention innehåller olika typer av insatser såsom föräldragrupper, besöksverksamhet och alternativa livsomständigheter. De som genomför dessa åtgärder är fängelse, socialtjänst och ideella organisationer.
2. Program som vänder sig direkt till barn varierar i utformning. Åtgärderna består av enskilda samtal och gruppverksamhet som genomförs på klinik, skola, socialtjänst och fängelse. Målet är att öka barns återhämtningsförmåga (resiliens), att hjälpa dem utveckla hälsosamma coping-strategier samt utveckla deras förmåga till problemlösning. Exempel på sådana program är mentorsprogram, KBT, traumafokuserad terapi och familjprogram.
3. Bredare familje- och samhällsinterventioner har ofta fokus på klienter som ska lämna anstalt dvs. de är inte specifikt inriktade på insatser till föräldrar. Det rör sig om åtgärder på samhällsnivå med fokus på uppväxtvillkor i utsatta områden med hög kriminalitet, arbetslöshet etcetera.

Fördelen med ett multidimensionellt program är att man påverkar på flera olika nivåer via förskola, skola med mera. Fem försöksprojekt pågår i USA med multimodala interventioner. Dessa pågår från nio månader innan pappan ska frigges till nio månader efter frigivning och inkluderar stöd och träning för pappan, behov, personlig historia och familjedynamik. På samhällsnivå involveras case managers (Kjellstrand, 2017).

1.3.10 Skillnader mellan situationen i Sverige och andra länder i västvärlden

Enligt Björkhagen Turesson (2009) utsätts barn med en frihetsberövad förälder för mindre skam och stigma i Sverige än i andra länder. Den svenska kriminalvården är mer human och familjevänlig än i många andra länder, vilket även påverkar barnens situation. En rapport från Kriminalvården sammanfattar forskningsresultat där Sverige har ingått i en internationell kartläggning tillsammans med Tyskland, Storbritannien och Rumänien (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013). En skillnad mellan länderna visade sig vara att alla barn i Sverige hade kontakt med sin frihetsberövade förälder. De svenska föräldrarnas påföljds längd var även kortare jämfört med i de andra länderna.

Kartläggningen visar dock att Sverige inte är bäst på interventioner som riktar sig till familjen utan att det snarare verkar vara Storbritannien som är det. Författarna till rapporten menar dock att de slutsatser som kan dras av resultatet begränsas av att de svenska barnen rekryterades via Bryggan (nuvarande BUFFF), vilket innebär att dessa barn kanske inte är representativa för alla barn med en frihetsberövad förälder i Sverige (Bermann, Steinhoff och Koivumaa, 2013).

2. Utvärderingens problem, syfte och metod

2.1 Problemformulering

Solrosen bedrivs av den ideella sektorn i syfte att stödja en utsatt och stigmatiserad grupp i samhället – barn och familjer med en frihetsberövad familjemedlem. Samhället har ett ansvar för att stödja alla barn och ungas utveckling och bidra till rehabilitering för personer inom Kriminalvården. Offentliga institutioner i form av socialtjänst, skola, barnomsorg etcetera har begränsad möjlighet att nå och stödja barn och föräldrar i en familj med en frihetsberövad förälder, samtidigt som det finns ett stort behov av detta stöd. I ljuset av detta är det angeläget att belysa vad en organisation som Solrosen, upplevs ha för betydelse för målgruppen samt diskutera dess roll utifrån ett samhällsperspektiv.

De berörda parterna består inte bara av familjerna (partner, barn, syskon) utan även av Kriminalvården och andra offentliga aktörer som möter frihetsberövade föräldrar och deras närstående. Av avgränsningsskäl har utvärderingen dock riktat in sig på Solrosens betydelse för familjerna.

2.2 Syfte

Syftet med utvärderingen var att undersöka vad Solrosen upplevs ha för betydelse för de barn, unga och föräldrar som har haft kontakt med verksamheten. Utvärderingen har utgått från följande frågeställningar:

- Vad har verksamheten för betydelse för de familjer och barn som Solrosen har kontakt med?
- Hur ser Solrosens personal på sin verksamhet?
- Hur ser personal inom Kriminalvården⁶ på Solrosens verksamhet?
- Vilka aspekter av verksamheten är viktiga att bibehålla och är det något som bör förändras för att verksamheten ska utvecklas i rätt riktning?
- Vilken roll och betydelse kan verksamheten tänkas ha utifrån ett samhällsperspektiv?

Av avgränsningsskäl har utvärderingen enbart inriktats på Solrosen i Göteborg (ej i Borås).

2.3 Metod

Innan utvärderingen startade inhämtades ett rådgivande yttrande från den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg (dnr 832-17). De metoder som har använts i utvärderingen är:

- Intervjuer med barn och unga till frihetsberövade föräldrar, f d frihetsberövade föräldrar samt partners/expartners till frihetsberövade föräldrar.
- En fokusgrupp med personalen på Solrosen i Göteborg
- Intervjuer med musikpedagoger
- Observationer av Solrosens aktiviteter
- En fokusgrupp med personal inom Kriminalvården
- En enkät till de familjer⁷ som inte hade medverkat i intervju

6. Personal som kommer i kontakt med Solrosen på häktet, anstalter och frivården.

7. De som fick enkäten var de familjer som får Solrosens nyhetsbrev. Det varierade hur mycket kontakt dessa personer hade med Solrosen vid den här tidpunkten.

- Litteratursökning och läsning av tidigare forskning, utredningar m.m.
- Statistik inhämtad av Solrosen

Intervjupersonerna som representerade barn, unga och föräldrar rekryterades av Solrosens personal utifrån specifika kriterier. Samtliga intervjuer utom en⁸ genomfördes som personliga intervjuer i Solrosens lokaler. De barn och unga som intervjuades var mellan 8 och 21 år. Tre av dem var flickor och tre var pojkar. Fyra hade en pågående kontakt med Solrosen medan två hade slutat gå dit. Intervjuade partners/ f d partners till frihetsberövade var i samtliga fall mammor. Fyra mammor hade en pågående kontakt med Solrosen medan en hade avslutat sin kontakt. De föräldrar som hade varit frihetsberövade var en mamma och en pappa. En av dem hade avslutat sin kontakt medan den andra hade barn som deltog i Solrosens aktiviteter.

De flesta intervjuer och observationer genomfördes under hösten 2017. Under vårvintern 2018 genomfördes fokusgruppen med personal från Kriminalvården, en av observationerna samt enkätstudien. En mer detaljerad beskrivning av metoder för datainsamling och analys finns i bilaga 1.

8. En telefonintervju genomfördes för att det var svårt för denna person att ta sig till lokalen.

3. Resultat

3.1 Vad gör Solrosen och hur?

Under de månader som utvärderingen pågick ägnade sig Solrosen åt individuella samtal, uppsökande verksamhet, mötesplats, lovaktiviteter, musikverksamhet och julfest. Under hösten var det ett tillfälligt uppehåll i gruppverksamheten pga. ett personalbyte. Några av aktiviteterna har observerats av mig som utvärderare. Andra aktiviteter har jag fått en inblick i genom intervjuer och enkätsvar från barn, unga och föräldrar.

3.1.1 Solrosens arbete och förhållningssätt

Personalen på Solrosen arbetar på ett sätt som kan beskrivas som relationellt, systemiskt och pedagogiskt. Relationerna är viktiga, familjen ses som ett system och personalen har ett pedagogiskt förhållningssätt i barn- och gruppverksamheten.

En central hörnsten för arbetet är att ta barnets perspektiv i dialogen med de vuxna. En förälder och ett barn kan ibland ha olika syn på vad som är bäst för barnet. Olika föräldrar kan också ha olika åsikter om detta. Konfliktsituationer kan till exempel uppstå om en förälder som är frihetsberövad anser sig ha rätt att träffa sitt barn, medan den andra föräldern inte tycker att det är bra. I sådana fall undersöker personalen vad barnet vill och mår bäst av för att kunna ge råd.

Vi kan möta, när vi är ute på anstalt, att man kan prata om sin rätt till barnet. Men man får vända på det. Att det är barnets rätt till sin förälder...det är inte alltid så självklart... det är inte alltid barnet vet vad som är bäst för dom, utan att undersöka det.

Barn kan själva utsättas för dilemman. Det är vanligt att barn intar sina föräldrars perspektiv och får skuld känslor om de inte anpassar sig efter vad mamma eller pappa vill. En ung kvinna berättade att hon inte hade kunnat behålla kontakten med sin pappa under fängelsevistelsen om inte Solrosen hade kunnat skjutsa och följa med dit.

Först åkte vi med min farbror, men då var det han som pratade hela tiden ... och min mamma är inte ett stort fan av min pappa ... så därför följde de med. /.../ Vi åkte bil. Ibland kunde det vara bra att kunna prata efteråt för att man var lite ledsen och ibland var det bilskar ... (Pågick det i flera år?) Ja, det gjorde det. Jag tror att vi åkte en gång per termin.

I de fall som kontakten med en frihetsberövad förälder inte kan upprätthållas av någon närstående, kan familjepedagogerna följa med. Att barnet behöver den hjälpen kan bero på att den förälder som är på utsidan inte vill eller får ha någon kontakt med föräldern på insidan. Men om någon annan vuxen finns till hands tar personalen inte över ansvaret för detta.

Det kan vara att mamman är ett brottsoffer och att det inte finns någon viktig vuxen nära som kan eller vill, det kan se lite olika ut.

I andra fall behöver barn tvärtom hjälp med att sätta gränser kring sig själva, för att inte må dåligt av kontakten. Sådana frågor aktualiseras både i familjesamtalen och i de individuella samtal som personalen har med föräldrar och barn. Både föräldrar och barn får ett stöd i hur de kan tänka kring sina relationer.

Verksamheten utgår från barnets rätt till båda sina föräldrar. Personalen är noga med att se barnet som en individ, vilket innebär att de även träffar relativt små barn i samtal. Om

familjen består av flera barn försöker de ordna med att barnen har sin egen samtalskontakt. De etablerar en relation till varje individ och har ett fokus på kommunikationens betydelse. Det är viktigt för barn att få lov att veta sanningen om var den frihetsberövade föräldern är någonstans. Barn bör också få prata om det som har hänt och få sätta ord på sina känslor.

Det är aldrig barns fel att nånting händer. Det kan låta så enkelt men ändå så är det så viktigt. Det är så grundläggande att barn ofta tar på sig skulden och att vi har det i ryggraden – det är aldrig barns fel. Och att barn har rätt till information om det som händer och sin egen verklighet. Och få ett stöd att förstå det. /.../ Om barnet inte är informerat kan inte barnet komma till Solrosen eller ta del av läger och lovaktiviteter.

Det faktum att kriminalitet är stigmatiserat i samhället, bidrar till att många familjer döljer och håller tyst om sin situation, vilket skapar en press på barnet. Solrosen arbetar med att minska skam och skuld hos föräldrar och barn och uppmuntrar barnen till att prata om sin frihetsberövade förälder. När jag var med på höstlovsaktiviteten ingick den frågan när vi satt samlade i en cirkel (se bilaga 2).

Centralt i personalens förhållningssätt är att acceptera alla människor och möta varje individ oavsett vilka handlingar som har begåtts.

3.1.2 Solrosen är en liten enhet i den ideella sektorn

Det finns både för- och nackdelar med att Solrosen tillhör den ideella sektorn. En fördel är att Solrosens personal har en neutral ställning i förhållande till myndigheter, vilket verkar vara viktigt i relation till familjer med en frihetsberövad förälder. Misstro gentemot myndighetspersoner var ett återkommande tema i intervjuerna med de vuxna. Det är lätt att uppleva sig vara i underläge och känna sig maktlös om man är beroende av en myndighetsperson. Att i det läget ha en neutral samtalspartner som inte är en del av det offentliga systemet, beskrivs som viktigt. Detta lyfts även fram av Solrosens personal.

I Kriminalvården och i socialtjänsten är det viktigt att vi inte är myndighet utan en del av en stor idéburen organisation.

Solrosens neutrala position skapar goda förutsättningar att etablera en förtroendefull relation till föräldrarna. En annan fördel med att tillhöra den ideella sektorn är att den byråkratiska överbyggnaden inte är lika stor som inom den offentliga sektorn, vilket skapar ett större handlingsutrymme. Små enheter har dessutom kortare beslutsvägar jämfört med större organisationer.

Men organisationstillhörigheten har även nackdelar. En nackdel med att inte vara en

myndighet är att Solrosen inte kan ställa så stora krav på sin omgivning, varken på de familjer de möter eller på omgivande organisationer. Detta eftersom all medverkan bygger på frivillighet. En annan nackdel med att tillhöra den ideella sektorn är att de inte har några självklara intäkter utan är beroende av externa medel för sin fortlevnad. De måste därför lägga mycket tid på att söka medel.

Jämfört med BUFFF, som är en större nationell organisation inom den ideella sektorn som enbart är inriktad på att hjälpa barn och familjer med en frihetsberövad förälder, är Solrosen en del av en organisation som erbjuder stöd till många olika grupper i samhället. Detta kan innebära konkurrens om medel och uppmärksamhet inom organisationen, jämfört med om Solrosen hade stått helt på egna ben. Å andra sidan finns det vinster med att tillhöra en större organisation i form av ökad trygghet och möjlighet till samordningsvinster. Räddningsmissionen har i kraft av sin storlek resurser som Solrosen kan dra nytta av.

3.1.3 Musikverksamheten

Solrosen har använt musiken som ett kreativt uttryck och som en del av mötesplatsen under hela tiden som verksamheten har funnits. Den tidigare musikpedagogen som var med och utvecklade verksamheten från början berättade att den dåvarande verksamhetsledaren var intresserad av och trodde mycket på musikens kraft.

2005 var vi på Nedre Fogelbergsgatan ... då var det en kvinna som heter NN som var chef. Hon hade en ambition, hon var chef och terapeut. Hon anställde en helt ny personalgrupp när vi var stationerade där /.../ Hon hade ett kulturellt, ett musikaliskt engagemang.

Musik ingår därför på olika sätt i Solrosens verksamhet. Dels finns den med som en naturlig del på mötesplatsen, lovaktiviteter, på fester och dylikt. Dels ger den en möjlighet för barn och unga att få individuella lektioner med sång och musik. Ett tredje spår är de skivor som produceras med hjälp av text, musik och sång där barn, unga och föräldrar medverkar. Solrosen har spelat in ett flertal skivor, varav en med professionella artister⁹ som sjunger sånger som familjerna har varit med och bidragit till. Barn och föräldrar har sjungit, spelat, skrivit låttexter eller varit med och komponerat musiken. Några av skivorna har tillkommit i samarbete med Kriminalvården.

Om vi tar skivan "Sånger från In- och Utsidan" som exempel, så hade hälften av skivans texter skrivits av en förälder som vid den här tidpunkten var frihetsberövad. En av familjepedagogerna hämtade texter på häkten och anstalter från dem som ville medverka och hade även en dialog med textförfattarna om musikstil, arrangemang med mera.

I den dialog som uppstod kring texten förhörde jag mig kring personens önskan om musikstil, särskilda önsknings på instrument, arrangemang och så vidare. I några av fallen, där personen både skrivit text och musik, fick jag tillåtelse av anstalten att göra en ljudupptagning av detta.

Sen hade hon och den dåvarande musikpedagogen tagit sig an texterna för tonsättning och arrangemang. För att säkerställa att textförfattarna blev delaktiga var hon regelbundet på häkte/anstalt för att stämma av. Hon upplevde att Kriminalvården hade varit mycket tillmötesgående i den här processen och till exempel tillät att hon tog med sig demoskivor in på häktet och anstalten. Arbetet med skivan byggde även på att textförfattaren och den personens barn fick medverka i studioinspelningen av sången, vilket hade resulterat i många starka och fina möten mellan artisten, föräldern och barnet.

För de föräldrar som hade skrivit låten under sin verkställighet möjliggjordes detta genom att de fick särskild permission från anstalten.

9. Skivan heter Sånger från In- och Utsidan där olika artister såsom Marie Bergman, medverkade ideellt utan ersättning.

3.1.3.1 Musikpedagogernas perspektiv

Jag intervjuade den nuvarande och en tidigare musikpedagog som hade arbetat länge på Solrosen. Den nuvarande musikpedagogen arbetar sex timmar i veckan medan den tidigare arbetade tio timmar per vecka. När jag genomförde intervjun med den nuvarande musikpedagogen hade han arbetat där i cirka ett halvår. Han berättade att han genom musiken försöker *”skapa en trygg plats att slappna av på”* och att han vill få barnen att känna sig sedda genom musiken. Många barn tycker det är roligt att höra sin egen röst eller musik, så han brukar även använda inspelningar som en del av arbetet med barnen.

Han poängterade att det inte primärt handlar om att undervisa och lära barnen sjunga och spela, även om det finns med som en del av verksamheten, utan att barn och unga får en egen stund med musik. En egen stund med musikpedagogen handlar om att få en stund med en vuxen som lyssnar, pratat, att fika och lyssna på musik tillsammans eller att lära sig spela ett instrument.

Försöker hitta en balans utifrån vad de vill. Om de vill skriva en låt, spela gitarr eller annat instrument eller för att ha sin halvtimme, timme. /.../ Om någon bara vill komma och lyssna på musik och berätta om musik som de gillar går det bra om det får personen att känna sig trygg. Om man kan upprätta en kontakt genom det är det också OK ... jag är inte så fyrkantigt musikläraraktig.

De etablerar en relation till barnet genom att träffas över en längre tid där musiken finns med som en del av relationen. *”Just det att träffa barn enskilt kontinuerligt över tid. Det skapar en trygghet och vi hittar rutiner.”*

De båda musikpedagogerna betonade lyssnandet och att vara lyhörd för det som kommer upp i dialog med barn och unga och spinna vidare på det. I början av Solrosens verksamhet arbetade de med musikgrupp, men detta slutade de med efter ett tag. För övrigt har musikverksamheten lagts upp på ungefär samma sätt över tid. När jag bad dem reflektera över musikens betydelse tog de upp att musiken kan fungera som en mötesplats när människor spelar och sjunger tillsammans med andra – eller vara en egen plats att växa på.

En del har ju blivit duktigare, hade en tjej som började spela gitarr tror jag och piano. Men hennes högsta dröm var att spela fagott och nu studerar hon fagott på ganska avancerad nivå. /.../ En pojke som hette T... satt och traggla med pianot. Han var kanske åtta och var ledsen och tyngd av mycket saker, hade mycket krav på sig själv. Nu när jag såg honom igen, var han tonåring och jag bara föll ihop. Det var så underbart att se!

Att lära sig spela ett instrument eller få en plats att sjunga på skapar dessutom stolthet och stärker självförtroendet. De barn som vill det kan boka en tid för att lära sig spela ett instrument, till exempel piano eller gitarr. Vidare trodde musikpedagogerna att musik kan bidra till att barn och unga hittar sin egen röst och skapa en möjlighet till läkning. Musiken kan också vara en välbehövlig flykt och möjlighet för en person att fokusera på något annat än det som känns bekymmersamt. Sång och musik beskrevs även som något sinnligt rent fysikaliskt och något som frigör endorfiner i kroppen.

Musik har ju nånting alldeles ... det är ju helt otroligt om man hittar sin grej. Det har läkande krafter. Om man sjunger sätter det igång blodomströmningen ... endorfiner lösgöres och ... Jag tror endorfiner och välbefinnande, men också en utmaning. Men också en möjlighet till fokusering, att stänga ute den bluddruga tillvaron i den tid vi lever i.

Musikpedagogerna beskrev musiken som en räddningsplanka. Det är många som använder sång och musik som ett sätt att uttrycka sin känsla av utanförskap i samhället. Musikpedagogen som hade arbetat på Solrosen från början berättade om de möten som hade uppstått mellan honom och de ungdomar som han kom i kontakt. Han pratade om bilresorna till och från lokalen där de spelade, som en bra plats för viktiga samtal.

Då jobbade vi mer med musikgrupp. Det slog väldigt bra ut. /.../ Om vi höll på i två timmar, så hade vi fika och vi pratade och så skjutsade vi hem en del ibland. Och så satt vi i bilen och då har man varit med om att de börjar prata på ett helt fantastiskt sätt när man inte tittar varann i ögonen. Man känner sig trygg, lärde känna varann. /.../ det var lite äldre tonårstjejer med lite bakgrund, där pappan eller mamman varit dömda eller internerade.

Han berättade också om möten med pappor på läger och hur han kunde bidra till att de pratade om känslor, män emellan.

(–Kan du märka att papporna närmar sig dig eftersom du är man?) ... kanske ... att vi har en manlig relation och att man vågar gå utanför machorollen. Och jag pratar känslor till exempel med en man /.../ som är tuff, att vi kan prata om utsatthet och sårbarhet ... det har jag gjort.

3.1.4 Mötesplatsen – öppet hus

Solrosen har öppet hus en tisdagkväll var fjortonde dag. De kallar den här träffen för mötesplats eller ”taco-kvällar”. Syftet är att barn och vuxna ska kunna träffas för att äta, prata, pyssla och leka tillsammans. Jag var med en kväll i november för att få en inblick i vad som händer och sker på mötesplatsen.

MÖTESPLATS I NOVEMBER 2017

Det var cirka femton mammor och ett tjugotal barn närvarande den här kvällen. Det var ovanligt många, även om det varierade hur många som kom från gång till gång. Man behöver inte anmäla sig innan, utan det är drop in. Personalen den här kvällen bestod av två familjepedagoger, musikpedagogen samt tre volontärer. Volontärerna var erfarna och hade varit med på Solrosen i minst två år. En av dem var på plats redan vid tvåtiden och hade förberett maten genom att gå och handla.

Familjerna började droppa in redan vid fyratiden. En liten kille råkade öppna dörren in till rummet där jag satt och intervjuade ett barn. Lite senare ville den här killen spela memory med mig. Det var uppenbart att han såg mig som en vuxen bland alla andra. Från köket doftade det gott av köttfärsröran som höll på att brynas med tacokryddor. Det hackades och revs. De brukade i princip alltid äta tacos på den här träffen, men ingredienserna kunde variera, ibland hade de avocado och idag hade de banan. Det fanns även en vegetarisk färs som alternativ. När jag frågade en av mammorna om hon gillade tacos sa hon att det var okey men inte en favoriträtt och inte heller för hennes barn.

Flera mammor kände varandra sedan tidigare och kramades när de möttes. Andra var där för första gången. Mammorna var i olika åldrar. Några såg ut att vara i tjuugoårsåldern medan andra var närmare femtio. Några såg ut att ha sitt ursprung i ett annat land än Sverige, men de var i minoritet. Barnen var i varierande åldrar från cirka fem år och upp till yngre tonåren. De flesta såg ut att gå i låg- eller mellanstadiet.

När det ringde på ytterdörren gick vem som helst och öppnade. I ett hörn med fåtöljer och en liten soffa satt några mammor och verkade prata förtroligt med varandra. Några andra stod i den långa hallen där det finns en vägg målad med krittavfärg som både barn och vuxna kan rita och skriva på.

I ena ändan av korridoren samlades några barn runt fotbollsspelet. Det var först ett par flickor som var där och spelade. Sen anslöt sig fler. "Får jag vara med", frågade en flicka som var yngre än de andra. Och det fick hon. Snart var de fyra stycken som spelade mot varandra.

Personalen var ute och minglade och hade framför allt kontakt med barnen. Musikpedagogen var i musikrummet med några som hade musiktimme. I det stora rummet pysslades det. Det var en mamma och en mormor som höll i den aktiviteten. De hade dukat upp en hög med kvarglömda vantar, applikationer, knappar och allsköns grejer på det stora bordet som kunde användas för att tillverka fingerdockor. Barnen fick göra hur de ville med vantarna. Några ritade ansikten på dem medan andra klistrade på någon rolig detalj som fick vanten att se ut som en figur. När jag kommenterade att det var deltagare som hade ansvar för pysslet, sa en av familjepedagogerna att det inte alltid hade varit så. Tidigare hade det varit en volontär som höll i den här aktiviteten.

Ungefär vid halvsex var maten klar och vi bjöds in till att ta för oss i köket. Där finns det två stora bord, men dessa räckte inte så några satt även i det stora rummet och åt. Efter maten fortsatte barnen att leka eller pyssla. Några lekte kurragömma medan andra gick till fotbollsspelet eller för att rita på kritväggen. Personalen såg ut att måna lite extra om de familjer som var här för första gången. Några mammor gick runt och deltog i pyssel eller lekar medan andra satt för sig själva i köket och pratade med varandra. Jag pratade lite med några av mammorna. Det var lätt att känna sig inkluderad och atmosfären var lugn även om det var många på besök den här kvällen. När jag gick efter en och en halv timme var det en timme kvar av mötesplatsen.

Foto: Cristina Schadewitz.

3.1.5 Individuella samtal

De som behöver det kan komma för individuella samtal och det finns inga begränsningar i antal eller hur tätt man kan komma utan det är behovet och tillgången på personal som styr. De här samtalen erbjuds både barn och vuxna och upplevs som viktiga framför allt i perioder av kris och oro.

3.1.6 Den uppsökande verksamheten

Solrosen åker regelbundet till häktet i Göteborg och Borås samt till två anstalter som ligger i eller i närheten av Göteborg – Högsboanstalten och Anstalten Sagsjön. De besöker häktet i Göteborg en gång i veckan och häktet i Borås var fjortonde dag. Anstalten Sagsjön besöks en gång i veckan, Högsboanstalten besöks var fjortonde dag medan Skogomeanstalten får besök vid behov. Detta gäller de schemalagda besöken. Förutom dessa besök har de även andra kontakter med Kriminalvården i anslutning till projekt av olika slag så som skivinspelningar och annat.

Högsboanstalten har i uppdrag att ta emot män med narkotika- eller blandmissbruk, medan anstalten Sagsjön är inriktad mot kvinnliga missbrukare. Det är riksintag på bägge anstalter. Skogomeanstalten är en sluten anstalt med inriktning mot sexualbrottslingar. Besöken där sker ifall någon intagen har ett behov av att prata med Solrosens personal.

Den tid som personer kan vara kvar på häktet varierar mycket, från dagar till månader och ibland i över ett år. Likaså varierar tiden på anstalt beroende på vilket straff klienten har dömts till. Det finns öppna anstalter och slutna anstalter. Anstalterna har en säkerhetsklass-

ning på skalan 1 till 3 där säkerhetsklass 3 motsvarar "öppen anstalt" medan säkerhetsklass 1–2 motsvarar "sluten anstalt". Anstalter med säkerhetsklass 3 saknar direkta rymningshinder medan anstalter med säkerhetsklass 1 är särskilt svåra att rymma eller fritas från. Sagsjön har både säkerhetsklass 2 och 3, Högsboanstalten har säkerhetsklass 2 medan Skogomeanstalten har säkerhetsklass 2 och 3. (www.kriminalvarden.se).

Foto: Stina Gränfors.

BESÖK PÅ KVINNOANSTALTEN SAGSJÖN JANUARI 2018

Jag fick lov att följa med en av familjepedagogerna till Sagsjön för att få en inblick i hur Solrosen arbetar med föräldrar inom Kriminalvårdens väggar¹⁰. Vi kom dit strax före klockan nio på morgonen och stannade till klockan elva.

Anstalten ligger vackert belägen med utsikt över en sjö i Lindome, söder om Mölndal. När vi körde i området, passerade vi trävillor i olika utformning och storlek. Några tillhörde den öppna delen av anstalten. Om kvinnorna har barn boende hos sig får de bo i en av villorna i den öppna delen¹¹. Oftast rör det sig om barn under ett år. När vi var där fanns det dock inga barn på anstalten. Familjepedagogen pekade ut ett rött hus på en kulle med rum för barns lek, där mammor kan vara med sitt barn på dagarna¹².

Vi åkte mot den slutna delen av anstalten som är belägen i en L-formad paviljong med utsikt mot en sjö med det poetiska namnet Sagsjön. Från parkeringen kom vi till en låst grind med en porttelefon som öppnades när familjepedagogen hade identifierat sig. Byggnaden är ett gult trähus som ser lite barackliknande ut. De tre avdelningarna i huset ligger på rad efter varandra med möjligheter att gå emellan, det var inte låst mellan avdelningarna när vi var där och det finns inte heller några galler eller dylikt för fönstren. Varje avdelning har sitt eget kök och maten sköts genom självhushåll. Promenadgården som ligger med utsikt mot sjön är däremot inhägnad. Om man skulle få för sig att rymma

10. Solrosen hade sökt tillstånd för mitt besök och de intagna hade fått information om att en forskare skulle vara med familjepedagogen den här dagen.

11. Det händer att barn bor på andra ställen än i villan, beroende på hur beläggningen ser ut och vilken typ av verkställighet som kvinnan befinner sig i (öppen eller sluten placering).

12. För den som är intresserad av att läsa mer om barn på anstalt rekommenderas Solrosens rapport "Barn på Sagsjön" som beskriver resultat från ett samverkansprojekt mellan Solrosen och Sagsjön (Solrosen, 2014).

den vägen skulle man först behöva ta sig över ett högt staket med taggtråd på toppen och därefter ytterligare ett staket.

När vi hade gått uppför en liten trappa i entrén kom vi till ett rum där vakten sitter bakom en lucka. Vi fick var sitt personlarm att placera väl synligt utanpå kläderna, fick lämna körkort till vakten och låsa in våra handväskor, mobil och ytterkläder i ett skåp. Mobilen skulle sättas på flygläge. Det är förbjudet att ta med sig mobiltelefoner in på anstalten.

Vi kom in på den första avdelningen och kom till ett rum där det pågick arbete. En grupp med fem, sex kvinnor stod och paketerade pennor för 13 kronor i timmen i det här produktionsrummet. Familjepedagogen frågade om någon av dem ville prata och det var tre som ville det. De gick till "djungelrummet" och jag följde med i bakgrunden. Djungelrummet är ett rum för samtal med soffor mittemot varandra, en målad elefant på väggen och dämpad belysning på väggarna. Alla lampor fungerade inte och inredningen såg ganska sliten ut.

En kvinna som nyss hade kommit dit ville prata om sitt barn på drygt två år som var placerat i familjehem, en SOL¹³-placering. Hon hade synpunkter på barnsekreteraren och familjehemmets omsorg om barnet och uttryckte viss maktlöshet över att inte kunna påverka så mycket. Hon såg dock fram emot att snart få besök av sitt barn men hon var lite rädd för att barnet inte skulle känna igen henne. Hon hade bara fått träffa barnet ett par gånger sen hon häktades, men hoppades på en mer regelbunden kontakt nu när hon bodde på en anstalt närmare hennes egen mamma. För det är mamman som brukar följa med barnet till anstalten. Jag sitter tyst och lyssnar och lägger märke till att familjepedagogen är neutral och icke-värderande i sina kommentarer. Hon ställer frågor och lyssnar empatiskt.

När samtalet var slut följde vi med kvinnan tillbaks till produktionsrummet. Sen följde nästa kvinna med till Djungelrummet. Hon ville prata om hur hon skulle berätta för sitt barn om sina drogproblem.

Den tredje kvinnan som ville prata, kände familjepedagogen sedan tidigare. När hon sa att hon har fina barn, kom en liten tår. Det blev ett fint möte. Kvinnan berättade stolt att alla barn skulle komma på besök i helgen och bo i lägenheten¹⁴. Jag fick en känsla av att det var skönt att bli lyssnad på och få prata med en person som man inte har ett beroendeförhållande till, en person som varken är vårdare eller tjänsteman.

3.1.7 Lovaktiviteter

På loven satsar Solrosen på att hitta på roliga aktiviteter. Det kan röra sig om att träffas för att leka, sjunga eller utöva någon fysisk aktivitet såsom skridskoåkning på sportlovet. Jag genomförde en deltagande observation vid en höstlovsaktivitet som finns beskriven i bilaga 2.

3.1.8 Sommarläger

På sommaren brukar Solrosen ha ett uppskattat läger för hela familjer på en plats på landet. Lägret pågår i två dagar och kan innehålla olika typer av skapande aktiviteter så som musik, skivrarverkstad, teater etcetera. Det huvudsakliga syftet med lägret är att föräldrar och barn ska få möjlighet att skapa "gemensamma positiva minnen" och genom mötet med andra familjer i liknande situation "förstå ... att man inte är ensam" i sin situation.

Lägret lyfts fram av både barn och vuxna som en uppskattad aktivitet. Föräldrarna tycker det är skönt att barnen har kompisar att leka med och att de själva kan koppla av några dagar

13. Placering utifrån socialtjänstlagen, dvs. frivillig placering till skillnad från om placeringen gjorts utifrån LVU (Lagen om Vård av Unga).

14. Det finns ett besöksrum för besök över dagen och en lägenhet där besökare kan sova över. Solrosen har varit med och hjälpt till att inreda dessa för att de skulle bli mer barnvänliga.

genom att slippa laga mat. En utvärdering som Solrosen själva gjorde av sommarlägret 2017 visar att de flesta var mycket nöjda med det (Solrosen, 2017).

3.1.9 Julfesten

När julen närmar sig bjuder Solrosen till fest för hela familjen. Julen kan vara en familjehögtid som känns extra laddad på grund av att en förälder saknas där hemma. Julfesten syftar till att skapa en arena för möten mellan familjer och skapa rum för fest där barnen får möjlighet att känna glädje inför julen. På festen träffas man för att prata, äta, pyssla och leka. Barnen får julklappar av tomten och godis att ta med sig hem. Det är vanligt att familjer som inte längre är så aktiva på Solrosen kommer vid det här tillfället, vilket ger en möjlighet att stråla samman med vänner från förr. Det är också ett tillfälle för gamla och nya familjer att träffas.

Julfesten 2017

Det är en kall decemberdag när jag närmar mig Saronkyrkan i Göteborg. Utanför står en Faktumförsäljare och hejar glatt. Han öppnar dörren för mig när han ser vart jag är på väg. Jag tackar och går in. Där inne väntar några barn på att julfesten ska börja. Klockan är 16.20 så de får vänta en liten stund till. Jag stöter på en av familjepedagogerna som visar mig nerför trappan. Här finns en stor lokal där det är dukat till fest med flera långbord och mindre fyrkantiga bord. I hörnet står ett piano och en mikrofon och väntar på att bli tagna i bruk.

Alla i personalen och även några volontärer är på plats. Det är en del kvar att göra; att tända ljus, ställa fram mat och dryck med mera. Senare kommer ytterligare ett par volontärer och även familjepedagogen från Borås. Jag hjälper till att tända några ljus och småpratar med dem jag möter. I början av kvällen är det glest med folk så jag går runt och hälsar och presenterar mig. Några berättar att de är här för första gången. Några känner jag igen sedan tidigare.

Den stora lokalen rymmer 150 personer och vi var 91 på plats den här kvällen:

50 barn, 30 vuxna, 6 personal, 4 volontärer och så jag. I anslutning till den stora lokalen finns ytterligare ett rum där de lite äldre barnen kan spela pingis, ett rum för pyssel och ett rum med kuddar och mjuka mattor där barnen kan springa runt och leka.

När det var dags att sätta sig till bords valde jag att sätta mig med en mamma med barn som jag inte hade träffat tidigare. Hon var där med tre söner men berättade att hon även hade vuxna barn och barnbarn.

Alla hälsades välkomna av verksamhetschefen, familjepedagogerna, musikpedagogen och volontärerna. Verksamhetschefen nämnde att jag var där för att uppleva hur en julfest på Solrosen kan vara, för att förklara min närvaro. Sen fick vi hugga in på maten, ett bord i taget. Vi bjöds på ett dignande julbord med traditionella julrätter och några tillägg så som kycklingspett. Det fanns lappar vid rätterna så att man kunde förstå vad de innehöll. En majoritet av de vuxna var kvinnor, de flesta mammor men även några mormödrar. Några var pappor och en lite yngre morbror var också med förstod jag av en flickas kommentar.

Många av barnen ville röra på sig så det dröjde inte länge förrän de började springa runt och jaga varandra i lokalen. Det var särskilt intressant att springa runt på den runda soffan i mitten av rummet som är byggd runt en pelare.

Vid halvsex hade många ätit klart. Då öppnades pysselrummet och många barn och vuxna gick dit. En mamma och mormor hjälpte till med att hålla i denna aktivitet. Rummet var förberett med allehanda pysselmateriel såsom silkepapper, godis till smällkarameller, färgglada papper till julgranshjärtan och trästubbar till tomtar. Mamman som jag satt bredvid kom en stund senare och visade upp hur många smällkarameller hon hade gjort till alla sina barn och barnbarn. Det var knappt så att de rymdes i hennes stora bag. Lite senare på kvällen ville en liten kille att jag skulle passa hans pistol när han gick på toaletten. Toarullarna som var tänkta att vara material till smällkarameller hade han tejpat ihop och gjort en pistol av.

De flesta barn var i förskole- eller skolåldern. Tonåringarna var i minoritet. En mamma berättade att hon hade försökt få med sig sin tonårsdotter men inte lyckats med det. Jag såg en tonårskille som ägnade nästan hela kvällen åt att titta ner i sin mobil. Jag funderade över om han hade följt med frivilligt. De små barnen sprang runt och fann varann i leken. Det yrde om dom när de stegade runt i kuddrummet. Det var fascinerade att se hur de så oförtröttligt kunde finna ett nöje i att jaga eller bli jagade, alternativt kasta kuddar på varandra. En liten kille föll lätt i gråt så fort han blev träffad. Familjepedagogen som satt som vakt i rummet hjälpte till med att sätta gränser för att leken inte skulle urarta och kunde trösta om någon blev ledsen.

Vid halvsju var det dags för uppträdande och musikpedagogen satte sig med gitarren på scenen. Flera barn uppträdde med sång eller musik. Ett par flickor sjöng Mössens julafton och alla bjöds in att sjunga med i refrängen. Sen spelade en flicka cello och ett par systrar uppträdde med var sin sång. De som uppträdde hade klätt sig lite extra fint, precis som många andra barn och vuxna. Personalen hade glitter i håret eller tomteluva. Det var feststämning.

Klockan sju var det äntligen dags för den skäggiga gästen att anlända. Tomten fick ett varmt välkomnande av alla barn som satt i en ring framför scenen och väntade på sin jul-

klapp. Gåvorna var märkta med namn och valda för att passa varje barn. Det var ganska dyra saker i paketet: biobiljetter, böcker, spel och bilar. De flesta av barnen tindrade med ögonen när de öppnade sina paket, men några var inte riktigt nöjda och försökte byta sin gåva med någon annan. Gåvorna hade skänkts till Göteborgs Räddningsmission och Solrosen hade valt ut vilka de ville ha.

När julklappsutdelningen var över valde de flesta att gå. Klockan var då närmare åtta, men festen slutade inte riktigt då. Musikpedagogen tog mikrofonen och sa att festen inte var slut och att alla som ville gärna fick stanna. Ett mindre gäng med stammisar satt kvar och volontärerna gick runt och städade när jag bestämde mig för att tacka för mig. På vägen ut mötte jag systrarna som hade uppträtt i kväll och jag berömde dem för deras sång. Den lilla flickan frågade vem som sjöng bäst och jag svarade förstås att de sjöng lika fint båda två.

3.2 Vilka når Solrosen ut till?

Solrosen når framför allt ut till familjer med en frihetsberövad förälder som bor i Göteborg eller annan ort i Västsverige. Men de möter även frihetsberövade som bor längre bort inom ramen för den uppsökande verksamheten och kan vara ett stöd för dem så länge de är på häktet eller på den anstalt som Solrosen besöker. Häktet och anstalterna är viktiga rekryteringsvägar för Solrosen. Men möjligheten att få prata med personer på häktet påverkas av åklagarens restriktioner. I dessa fall kan klienthandläggare ansöka om lättnader, vilket oftast godkänns. Det är mindre vanligt att Solrosen träffar personer med hög säkerhetsrisk.

Solrosen verkar framför allt vara en verksamhet för mammor och barn. Så min fråga är hur de når ut till pappor. Könsmönstret avspeglar visserligen brottsstatistiken. Det är långt fler män än kvinnor bland Kriminalvårdens klienter. Och på frågan om hur Solrosen når ut till de män som har barn med en frihetsberövad kvinna, får jag reda på att dessa kvinnor ofta har en besvärligare familjesituation. Det är mer ovanligt att det finns en ansvarstagande pappa för deras barn, vilket innebär att dessa kvinnors barn oftare blir familjehemsplacerade.

En annan grupp som lyfts fram av Kriminalvårdens personal är familjehemsföräldrar som tar hand om barn till frihetsberövade föräldrar. Vilken kontakt har Solrosen med dem?

Jag skulle önska att Solrosen ger information till socialtjänsten. Att de breddar ut sig där och informerar hur mycket det betyder för familjerna där ute. För de barnen som är familjehemsplacerade, de föräldrarna är livrädda för att komma till häktet. Då blir barnen lidande av det.

De personer som jag möter inom ramen för utvärderingen talar alla svenska. Några har flyttat hit från ett annat land, men de flesta är födda här. Jag undrar om det är så att språket kan vara ett hinder. Men familjepedagogerna på Solrosen säger att språket inte brukar vara något problem. De har erfarenhet av att jobba med tolk på anstalt och de som kommer till Solrosen kan ha någon med sig som hjälper till med att tolka. Dessutom kan många göra sig förstådda på engelska.

3.3 Vad är speciellt med Solrosen?

Föräldrarna som intervjuades beskrev personalen på Solrosen som kunniga, professionella och experter på sitt område. De lyfte fram deras unika kunskaper om vad som händer i den situation som familjerna hamnar i när en förälder blir frihetsberövad. De vet hur rättsväsendet, Kriminalvården och socialtjänsten fungerar och kan guida och stödja utifrån det. Några jämför med annan personal som de varit i kontakt med som inte har haft samma kunskaper.

Jag har gått hos många psykologer både privat och på vårdcentralen och jag har pratat om det här, men de har absolut inga kunskaper som NN (familjepedagog) har om den typen av män, hur dom funkar ... så jag har valt att hålla det ämnet till Solrosen ... De besitter kunskap om den typen av personer som sitter i fängelse och hur de brukar reagera efteråt.

Att Solrosen erbjuder ett varierat stöd till både barn och vuxna upplevs unikt. Det är annars vanligt att verksamheter enbart vänder sig till en målgrupp, antingen vuxna eller barn och unga och antingen frihetsberövade eller anhöriga. Genom att möta både föräldern som är frihetsberövad och familjen utanför, bidrar Solrosen till att skapa broar dem emellan. Det känns tryggt för barnen att få veta hur föräldern har det som befinner sig innanför murarna. På motsvarande sätt minskar oron hos den frihetsberövade genom att hen får veta hur barnen har det därhemma. Solrosen bidrar på så vis till att stärka banden inom familjen.

Solrosen arbetar både på individuell nivå och gruppnivå. Förutom det emotionella stöd som erbjuds individer, familjer och grupper via samtal, finns det även delar av verksamheten som erbjuder ett socialt sammanhang (mötesplats, läger mm) och en kreativ plats genom musikverksamheten. Solrosen är också unikt på så vis att det går bra att fortsätta hålla kontakten, även efter att den frihetsberövade föräldern har flyttat hem. Verksamheten står för kontinuitet. Hit kan man komma så länge man vill och behöver det.

(– Hur långa kontakter kan ni ha? Vilken är den längsta kontakten?) Jag hade en väldigt lång kontakt med en flicka som sträckte sig över tio år ... (–Hur gammal var hon första gången?) ... då var hon nio år, det var ... lite olika hur ofta vi sågs. Men det sträckte sig över den tiden och vi gjorde avstämningar. Hon var kvar och hade kontakt med socialtjänsten och de ville att hon skulle fortsätta så hon fick vara här. Hon fick bearbeta. (familjepedagog)

Kriminalvårdens anställda påpekade att Solrosen tar över när deras uppdrag har tagit slut. Detta framkom även i intervjuerna med anhöriga. En mamma beskrev det som en trygghet att ha i bakgrunden för hennes barn att kunna fortsätta gå till Solrosen trots att det hade gått många år sedan pappan satt i fängelse. För det var bra att ha någonstans att kunna prata när saker dök upp.

Han (pappan) har blivit dömd flera gånger, så även om han bara har suttit en gång så har han blivit dömd flera gånger. Så X (sonen) vet inte var han är ... han hittar på dumheter ... och under årens lopp har det väckts frågor. Det kan vara något på Lilla aktuellt eller något annat ... Och samma fråga har väckts flera gånger, men det är olika mognadsstadier hos honom. Därför tycker jag det är superviktigt, den dagen när jag inte kan bestämma mer, så vill jag att han ska vara kopplad till Solrosen.

3.4 Alternativ till Solrosen?

Det är ovanligt att organisationer är ensamma om sin roll i samhället. Jag ställde därför frågan var föräldrar och barn kunde få stöd om Solrosen inte hade funnits. Var det så att de hade vänt sig till andra organisationer? Jag fick reda på att det finns två organisationer inom den ideella sektorn som vänder sig till samma målgrupp som Solrosen: BUFFF och Kumulus. BUFFF hette tidigare Bryggan och finns på nationell nivå, men är inte så tongivande i västra Sverige. En skillnad mellan BUFFF och Solrosen är att BUFFF startade som en brukarorganisation.

Kumulus finns i Umeå och snart även i Skellefteå. Verksamheten är en del av en ideell organisation som heter Öppen gemenskap som även har kvinnojour med skyddat boende, öppet hus med mera. Verksamheten bygger likt Solrosen på en kristen värdegrund.

I Jönköping finns Vårsol, en del av Frälsningsarméns familjecenter, som i samverkan med Erikshjälpen och Solrosen arbetar utifrån "Solrosmodellen"¹⁵.

Andra ideella organisationer som har nämnts i utvärderingen är Bojen som vänder sig till barn som har bevittnat våld i hemmet, Gyllingen som vänder sig till barn med en förälder som har psykisk ohälsa och Bona Via som vänder sig till barn med en missbrukande förälder.

Något enstaka barn som intervjuades hade haft kontakt med BUFFF eller Bojen. Några mammor berättade att de hade haft kontakt med BUP för barnets del, men att det stödet

15. De metoder som används av Solrosen har sammanfattats i något de kallar för Solrosmodellen. För mer information om innehållet i modellen, kontakta verksamhetsansvarig. www.raddningsmissionen.se/verksamhet/solrosen.

inte hade upplevts som lika bra som stödet från Solrosen. Några mammor berättade även om stöd från kvinnojour, socialsekreterare eller psykolog. Flera hade också fått mycket stöd från sin egen mamma.

Sen bodde vi på den där kvinnojouren. Där fick vi bo max fyra månader och sen bodde vi hos min mamma.

Men det var inte alla som hade en fungerande relation till sin ursprungsfamilj.

3.5 Solrosens tankar om sitt bidrag

3.5.1 Betydelse för barn och familjer

Solrosens personal och verksamhetsledare ser sin tillhörighet i den ideella sektorn som något positivt. De tror att denna position underlättar arbetet med att nå ut till och hjälpa familjerna. De tror även att denna tillhörighet underlättar arbetet med att ge ett skraddarsytt stöd, då deras arbete inte regleras av strikta ramar och riktlinjer. På familjenivå hjälper de familjer att *”läka skadade relationer”* och de stödjer föräldrar att *”ta sitt föräldraansvar på allvar”* och att *”låta barn vara barn”*. Deras förhoppning är också att de bidrar till en känsla av sammanhang – det vill säga en känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Genom att få information minska känslan av förvirring.

De tror att de hjälper barn och föräldrar att förstå och hantera sina känslor samt förmedlar hopp och trygghet. Vidare att de stärker barnens självförtroende och bidrar till utvecklandet av en positiv självbild, till exempel genom att de får möjlighet att förstå och bearbeta det som har hänt.

Vår förhoppning är att familjer som har varit i kontakt med oss har fått hjälp med att sätta ord på det de går igenom och fått förståelse för sin situation.

De tror att de stärker barnen i att se sin påverkansmöjlighet (egenmakt) och förmåga att klara motgångar och svåra situationer i livet. De hoppas att detta stöd i sin förlängning kan bidra till att minska risken för att barnen utvecklar ett eget kriminellt beteende.

3.5.2 Betydelse ur ett samhällsperspektiv

På frågan om vad de tror sig bidra till på samhällsnivå, ser Solrosen sig som en del av ett större nätverk med olika aktörer i samhället som tillsammans ger barnen och ungdomarna *”verktyg att bearbeta och förstå sin situation”*. De förebygger psykisk ohälsa och kriminalitet bland barn och ungdomar, hjälper familjerna att läka och bidrar till minskad stigmatisering och ökad inkludering. De bidrar även till att öka kunskaperna om målgruppen, vilket inte tillgodoses av så många andra aktörer i samhället. I överförd bemärkelse vill de se sig som en aktör som bidrar till ett samhälle där barns åsikter, behov och rättigheter tas på allvar.

3.6 Solrosens betydelse ur barns, ungas och föräldrars perspektiv

I detta avsnitt beskrivs resultatet från intervjustudien med barn, unga och föräldrar. Det var totalt 13 personer som intervjuades. Sex av dem var barn och unga i åldrarna 8 till 21 år. Fem av dem var mammor som var partners eller ex-partners till en person som var eller hade varit frihetsberövad medan två föräldrar hade egen erfarenhet av att sitta i fängelse.

3.6.1 Solrosens betydelse för barn och ungdomar ur deras eget perspektiv

Barnen och ungdomarna pratade om Solrosen som en plats där de kan prata ut, ta det lugnt, sjunga, spela och få nya kompisar på. Det är viktigt att ha en plats där man slipper dölja sin situation för andra. Här är man bland barn och vuxna som förstår utan att man behöver förklara så mycket. Genom att träffa andra som delar liknande erfarenheter minskar även känslan av ensamhet. Här kan man få nya vänner som man antingen träffar enbart på Solrosen eller även utanför.

Jag tycker det är roligt på Solrosen. (–Vad är det bästa med att komma hit?) Man får lära känna nya kompisar och så. Jag har lärt känna en kompis som heter E. (8-åring)

De barn och unga som hade haft enskilda samtal på Solrosen tog även upp betydelsen av att kunna prata med en vuxen utanför familjen. Det var särskilt viktigt i de fall mamma och pappa inte drog jämnt. Solrosen är en plats där barn får lov att prata om sin längtan efter den frihetsberövade föräldern.

(–Varför kändes det bra att prata med någon utomstående som barn?) Mamma har aldrig varit ett stort fan av pappa så det kändes skönt att prata med någon som inte lägger in sina egna åsikter ... vänner gör också det. (21-åring)

Att bli lyssnad på i en situation som upplevs svårbegriplig hade stor betydelse. Det var många som tog upp skuld känslor kopplade till att inte ha kunnat hjälpa sin förälder.

Jag hade svårt att vara öppen i början, vara ärlig ... och så var de vanliga tankarna ... att man trodde att man skulle kunna hjälpa honom, att man hade kunnat förhindra det (21-åring).

I många fall hamnar den förälder som barnet bor med i kris som en följd av att den andra föräldern har blivit frihetsberövad. Situationen innan dess kan också ha präglats av oro och otrygghet. Att i ett sådant läge ha en annan vuxen att få prata med upplevdes oerhört betydelsefullt. Barn blir lätt lämnade ensamma med sina känslor och det är vanligt att barn håller sina känslor och tankar inom sig för att de inte vill belasta sina föräldrar. Följande citat är från en ung person som inte längre går till Solrosen.

I början var det lite jobbigt för som barn ville jag inte fatta situationen som hade hänt. /.../ jag ville helst inte prata om det utan bara skoja om det. Så hade jag inte N (familjepedagog) från början utan en kille, men så fick jag N och vi klickade väldigt bra. Mest tyckte jag om att prata /.../ om alla händelser och sånt som jag sett, sånt som hänt min syster. Det ... var efter att de hade skilt sig, så mamma visste inte om nånting. (17-åring)

Barnen och ungdomarna tog också upp Solrosen som en länk till den frihetsberövade föräldern i de fall som personalen hade följt med vid besök på anstalten. Solrosen är också en plats att koppla av på med pyssel, spel eller musik.

(–Hur kändes det att komma hit första gången?) Det var lite pirrigt för jag kände inte någon. Det som är bra är att man bara kan ta det lugnt och göra vad man vill. Och på mötesplatsen får man tacos! Och så får man pyssla. (8-åring)

Sång och musik upplevdes som kul och lärorikt. Flera av dem som hade gått dit en längre tid nämnde kontakten med den musikpedagog som hade arbetat på Solrosen i många år och beskrev honom som härlig och en person som hade fått stor betydelse för dem.

Han som var här först han slutade. När han skulle sluta ville jag krama hej då och mamma

följde med mig, jag var så ledsen i bilen så jag somnade. /.../ Det känns ganska knasigt att en som jag inte kände från början ... att man kunde bli så ledsen, det kunde jag inte förstå. (8-åring)

Det var nästan enbart positiva tankar som kom fram i intervjuerna med barnen och ungdomarna. Men de som var i åldrarna runt puberteten eller äldre, pratade om en känsla av att inte riktigt höra hemma på Solrosen längre. Några upplevde Solrosen som en plats för småbarn. De beskrev mötesplatsen som en träff där små barn springer runt och leker, vilket de själva hade slutat upp med. Det finns inga särskilda rum för dem som är i tonåren, vilket fick dom att känna sig lite utanför.

Bryggan hade UG – ungdomsgruppen, det var efter att man var tretton. /.../ Det skulle verkligen Solrosen kunna ha. Om man bara vill umgås med sina vänner kan man vara där. (12-åring)

3.6.2 Solrosens betydelse för barn och ungdomar ur föräldrarnas perspektiv

Föräldrarna beskrev Solrosen som en frizon, en oas och en självklar plats i livet för deras barn. Barnen tyckte om att vara med i barngrupp, lovaktiviteter, sommarläger och andra aktiviteter. Solrosen uppfattades som en generös plats där barnen möts av mänsklig värme, får fika och fina julklappar.

Lägret var en oas. /.../ där träffade de barnen som de sett innan under året. Minstingen knöt an till ett annat barn och sprang runt och lekte.

En mamma beskrev sin dotters medverkan i barngrupp när hon var liten.

Hon tyckte det var bra och de ritade teckningar ... och de hade en Bobby Car och den åkte hon på. Och när hon varit i gruppen blev vi alltid kvar, så åkte hon runt på den. Och så fick de alltid fika, bulle och saft ... festliga grejjer, sånt som barn gillar. Jag tyckte det var helt fantastiskt.

Verksamheten beskrevs lära barnen sätta gränser och hantera olika känslor. Föräldrarna upplevde att Solrosen bidrog till att stärka barnens självförtroende.

Foto: Cristina Schadewitz. Fotot är taget på ett sommarläger.

Hon har blivit jättestarkt av N. Fått bra självförtroende och lärt sig sätta gränser gentemot pappa.

Föräldrarna lyfte även upp Solrosen som en viktig länk mellan barn och deras frihetsberövade föräldrar. *”Det kändes väldigt tryggt att ha Solrosen och att de även hade kontakt med X. när han satt i fängelse.”* Barnen får också lära sig att sätta ord på sina känslor för att de inte ska komma ut på annat sätt. *”I. (dottern) tog med sig det hon lärt sig här med glada gubbar, sura gubbar och berättade om det på förskolan.”*

Personalen ger även stöd till barn som behöver sätta gränser kring sig själva gentemot en förälder. En mamma beskrev den stress som barnet utsattes för när den frihetsberövade fadern ställde krav på att hen skulle fungera som en länk till modern. Många barn tar på sig ansvar för sina föräldrar och tror att de måste gå dem till mötes och kan hamna i lojalitetskonflikter. I de situationerna kan det kännas bra att få prata med en utomstående vuxen.

3.6.3 Vad betyder Solrosen för partners till frihetsberövade föräldrar?

De personer som intervjuades i sin roll som partners eller expartners till frihetsberövade föräldrar var samtliga mammor. För att få en förståelse för deras livssituation ges först en kort bakgrundsbeskrivning. De anhöriga bestod av fem yrkesverksamma mammor som hade mellan ett och tre barn. Alla var ensamstående vid tidpunkten för intervjun och ingen levde med den frihetsberövade pappan som de hade barn ihop med. Det skilde sig åt i hur mycket de hade påverkats av att ha ett barn ihop med en man som var eller hade varit frihetsberövad. Några av dem hade kontakt med sin expartner, medan andra inte hade det. Bristen på kontakt berodde på att mannen hade betett sig på ett sätt som gjorde det omöjligt att träffas. Flera kvinnor hade varit utsatta för våld eller hot om våld. Ett par av dem hade bott på kvinnojour eller hade tvingats flytta hem till en förälder för att få skydd.

Solrosen upplevdes framför allt bidra med ett känslomässigt stöd, vilket gav dem trygghet och minskad oro i en tid av mycket osäkerhet och rädsla.

Den absolut värsta känslan är att vara rädd och det har vi varit så länge ... hon (dottern) var rädd när han kom ut igen.

De pratade om en tillitsfull relation till den eller de samtalskontakter de hade haft och beskrev betydelsen av detta. De hade även fått råd om hur de skulle prata med barnet om det som hade hänt och om de skulle vara öppna med det inför omvärlden eller inte. Följande citat är hämtat från två mammor. Efter att de fått rådgöra med personalen på Solrosen började de prata mer öppet med sina barn om att pappa var frihetsberövad. Flera mammor berättade att den bok¹⁶ som de hade fått från Solrosen var något som de hade använt sig av för att kunna kommunicera med sina barn.

De stöttade i hur jag skulle prata med barnen. Innan la jag för mycket på M. (äldsta dottern). Har dåligt samvete för det ... Jag sa att hon inte fick säga nåt till sina småsyskon ... att de inte fick veta att pappa satt i häktet.

Ett tag berättade O. (barnet) för alla om att pappa satt i fängelse ... alla på ICA och ... det var ganska jobbigt, men samtidigt kände jag att jag inte ville göra som mamma som tystade allt.

Solrosen fungerar även som en plats för svåra möten. Det kan handla om att Solrosen erbjuder sina lokaler för möten mellan barnet och den frihetsberövade pappan när han har permission. Solrosen kan också vara en plats för möten med myndighetspersoner från till exempel socialtjänsten i de fall en förälder behöver ett stöd från Solrosens familjepedagoger.

Mammorna hade haft olika mycket kontakt med Solrosen. En av dem hade haft kontakt med BUFFF på annan ort och hade fått stöd därifrån. När mammorna hade ett akut behov

16. En illustrerad bok som vänder sig till barn som heter ”Utstängd. Om att lämnas kvar utanför fängelsemuren” och är skriven av Elisabet Omsén och Jenny Wik.

av stöd kom de regelbundet för samtal, men när behovet inte längre var akut kom de mer sporadiskt för att till exempel vara med på mötesplatsen.

Solrosen beskrevs som en plats där man får vara sig själv, lär känna andra och där man kan bearbeta sina minnen.

Känner mig trygg här, kan vara mig själv ... på många ställen måste man vara på ett visst sätt. Det behöver man inte här. /.../ känner mig jättehemma här. Här går man runt i strumplästen.

Många uttryckte en samhörighet med de andra mammorna som kom till Solrosen och hade lärt känna dem genom att vara med på mötesplatsen eller sommarlägret. En av dem beskrev den bearbetning som dessa kontakter gav henne. När hon lyssnade på andra mammor som var i den situation som hon en gång varit i, blev hon påmind om det hon själv hade gått igenom men som nu var över. Och omvänt trodde hon att det förmedlade ett hopp till dem som mådde dåligt, att få möta föräldrar som har tagit sig igenom den svåra tiden. På så vis kunde hennes närvaro på Solrosen även innebära ett stöd för andra. Det var viktigt att få prata med andra som hade varit med om "samma sak" för de kunde förstå på ett annat sätt än dem som inte hade det.

Men alla hade inte knutit an till de andra mammorna, utan mer använt Solrosen som en plats för samtal och stöd till barnet. En mamma tog upp att hon tyckte det kändes viktigt att ha ett socialt sammanhang runt henne själv och barnet som inte påminde dem om den jobbiga tiden.

Jag har inte hittat någon kompis där ... och har mycket kompisar hemma. Jag har också mitt sociala liv utanför och vill inte ha den kontakten.

3.6.4 Vad betyder Solrosen för frihetsberövade föräldrar?

Två föräldrar som hade varit frihetsberövade tackade ja till att bli intervjuade. De hade antingen haft kontakt med Solrosen själva eller via sina barn. En av dem var en mamma och den andra en pappa. Båda uppskattade Solrosens insatser för barnen och beskrev Solrosen som en plats för stöd och att träffa kamrater på, till exempel på sommarlägret och julfesten.

I början tyckte hon (dottern) det var roligt att vara med och hon gillade att sjunga och N. (musikpedagogen) var där och så var vi med på läger och sånt. Men allt eftersom åren gick ... då var det för småbarn plötsligt (– När hon var tonåring?) Ja och då var det vissa som var med som var i hennes ålder, men kom inte nästa år, så då rann det ut i sanden ... Det var lite tråkigt för man träffade alla på lägren.

Mamman beskrev Solrosen som ett viktigt stöd för henne i en omtumlande situation när hon blev häktad och senare placerad på anstalt.

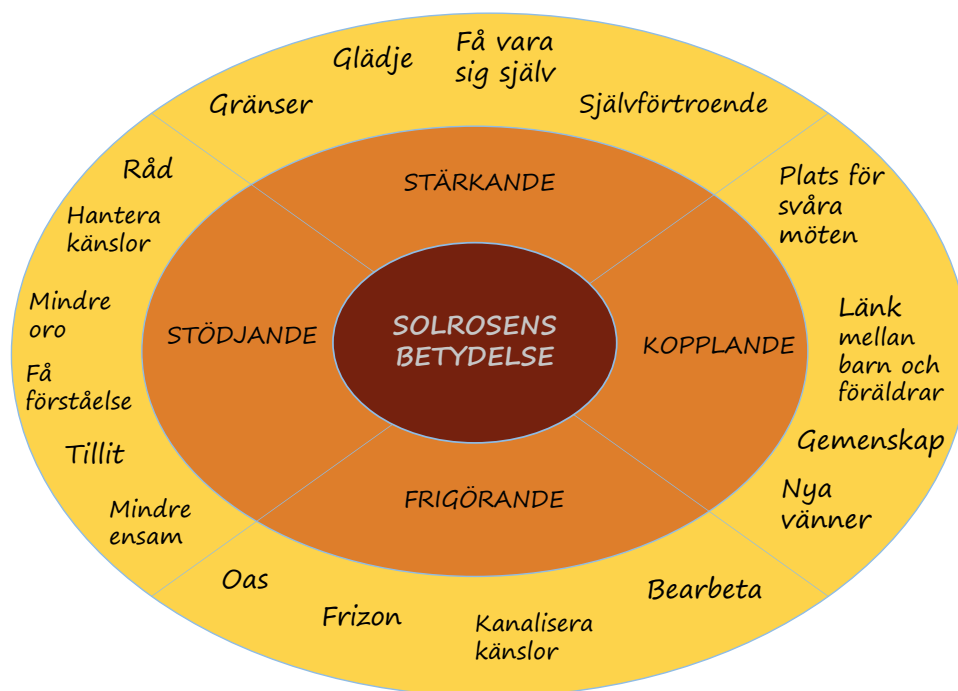
Hon (familjepedagogen) var på besök när jag satt i häktet, N. och någon annan ... de kom in och prata med mig ... det var omtumlande. Det var första gången det hände och jag hade min dotter. Det var jättejobbigt att ha barn därute och vara frihetsberövad. De kom in och förklarade vad de höll på med ... (– Vad tänkte du då?) Vad skönt att nån tänkte på henne därute. Jag kunde inte göra nånting.

Hon beskrev också Solrosen som en viktig länk till barnet som gjorde det möjligt för dottern att få en annan bild av henne än den som förmedlades av hennes tidigare pojkvän. Dottern bodde hos honom under tiden som mamman var frihetsberövad.

Den pappa som intervjuades menade att han inte hade haft något behov av stöd från Solrosen för egen del utan såg sig själv som stark. Däremot tyckte han att det var fint att Solrosen stöttade mammor och barn. Han hade varit med på sommarlägret och uppskattade möjligheten att få vara där med sina barn och även träffa andra. Men han trodde inte att han skulle vara med där längre eftersom han hade träffat en ny kvinna. På frågan om hur han upplevde det att vara i minoritet som man, tyckte han inte att det var problematiskt.

3.6.5 Sammanfattning av Solrosens betydelse för barn, unga och föräldrar

Nedan följer en sammanfattning av analysen av den kvalitativa studien. Analysen resulterade i fyra teman som beskriver Solrosens betydelse för barn, unga och föräldrar. Dessa teman är att Solrosen upplevs ha en stödjande, stärkande, kopplande samt frigörande roll.

Figur 1. Solrosens betydelse för familjerna utifrån en tematisk analys.

Stödjande

Med stödjande menas att personalen bidrar med råd, hantering av negativa känslor och skapar tillit. De har förmåga att skapa relationer som är tillitsfulla och bidrar till att föräldrar och barn känner sig förstådda. Detta upplevs minska oro och känsla av ensamhet.

Stärkande

Solrosen bidrar till att stärka barn och unga genom att de får lov att vara sig själva i kontakt med verksamheten. De får hjälp med att stärka sitt självförtroende och stöd i att sätta gränser gentemot omvärlden i de fall som det behövs. Solrosen bidrar också till att sprida hopp och glädje.

Kopplande

Solrosens kopplande kraft handlar om att verksamheten även är en plats för gemenskap och en möjlighet att hitta nya vänner. Lokalerna kan ibland användas för svåra möten med en förälder på permission eller för möten med myndigheter. Dessutom kan Solrosen hjälpa till att skapa och upprätthålla band mellan barn och frihetsberövade föräldrar.

Frigörande

Den fjärde aspekten av Solrosens betydelse handlar om den frigörande kraft som kommer av den bearbetning av känslor som verksamheten erbjuder. Enskilda samtal, samtal i grupp, att få träffa andra i samma situation och möjligheten att uttrycka sig via sång och musik bidrar till detta. Sommarlägret beskrivs av de vuxna som en oas och en frizon, där det är möjligt för dem att koppla av och slippa vardagens bekymmer.

3.7 Kvantitativ studie

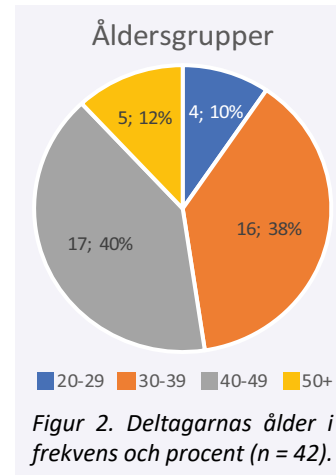
Här nedan beskrivs Solrosens betydelse utifrån enkätresultatet. Det var 42 personer (52 % av dem som fick enkäten) som besvarade den enkät som skickades ut, men alla har inte besvarat samtliga frågor vilket gör att antalet svar varierar mellan frågorna. Antalet personer som besvarat varje fråga beskrivs med ett "n" nedan.

3.7.1 Bakgrundsfrågor

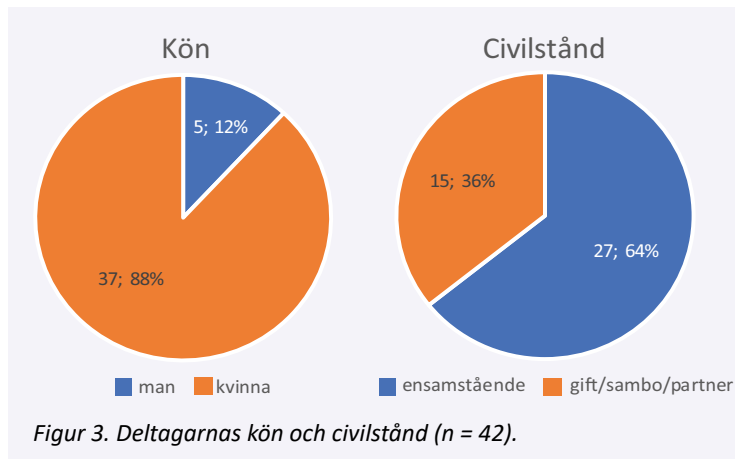
Som framgår av figur 2 var en majoritet bland deltagarna i enkätstudien mellan 30 och 49 år (78%). Det var en mindre andel som var mellan 20 och 29 år eller över 50 år.

De flesta var kvinnor (88%) och ensamstående (64%) (se figur 3). Samtliga hade barn.

En majoritet av dem som besvarat enkäten var anhöriga till en person som var eller hade varit frihetsberövad (77%). Tio procent hade själva varit frihetsberövade, fem procent uppgav en annan roll. De övriga 8 procenten hade inte besvarat den här frågan.

Figur 2. Deltagarnas ålder i frekvens och procent (n = 42).

Figur 3. Deltagarnas kön och civilstånd (n = 42).

3.7.2 Tillräckligt stöd från samhället?

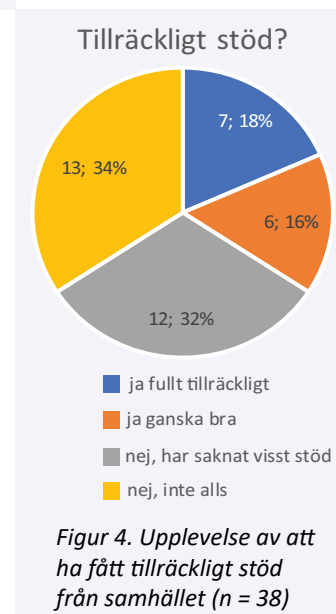
En fråga ställdes om deltagarna upplevde att de hade fått tillräckligt stöd under tiden då en förälder varit frihetsberövad. Det var över 60 procent som svarade att de inte hade fått tillräckligt stöd och endast 18 procent som upplevde att de hade fått fullt tillräckligt stöd (se figur 4).

Några kommenterade denna fråga såhär:

Fokus på att barnet faktiskt blir offer saknas. Även om det finns saker som skulle kunna förbättras för barnen tas de ej hänsyn till utan fokus ligger på straffet!

Tror inte jag velat ha "samhällets" stöd.

Skulle behöva mer hjälp då barnens pappa blir utvisad.

Figur 4. Upplevelse av att ha fått tillräckligt stöd från samhället (n = 38)

3.7.3 Kontakt med Solrosen

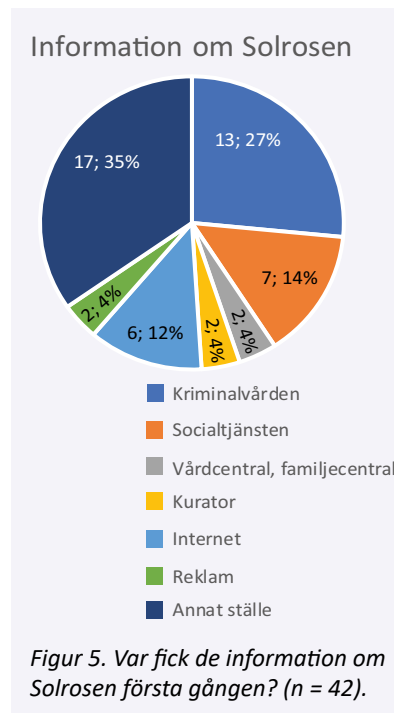
På frågan om var de hade fått information om Solrosen första gången, var det möjligt att ge flera svar. Det vanligaste svaret var från "annat ställe" till exempel från en vän, sambo eller andra intagna. Det var 40 procent av deltagarna som hade svarat det. Andra vanliga svar var via Kriminalvården (31 %) och socialtjänsten (17 %, se figur 5).

På frågan om de hade varit tveksamma till att ta kontakt med Solrosen svarade de flesta att de inte hade varit det (68 %). Trettio procent hade dock varit lite tveksamma och två procent mycket tveksamma. Några har kommenterat vad som gjorde dem tveksamma:

Kände att barnen var för små och var rädd att sanningen skulle påverka dem negativt till en början.

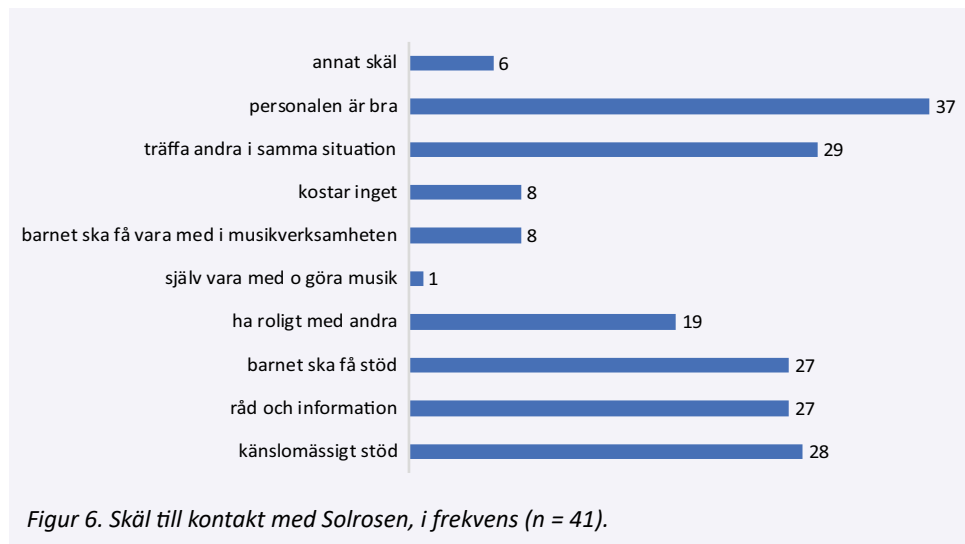
Innan jag visste dess roll och syfte fullt ut.

Jag är invandrare och kommer från manmaktland. Vi visste inget om Sverige.

De flesta hade haft långvarig kontakt med Solrosen. Nästan hälften hade haft kontakt i minst tre år (45 %) och endast en femtedel i mindre än ett år. De övriga hade haft kontakt mellan ett till två år.

På frågan om vilka skäl de hade till kontakten med Solrosen kunde de ange flera svar. Det vanligaste skälet var för att de tyckte att personalen var bra (90 %) och det näst vanligaste var för att träffa andra i samma situation som de själva (71 %). Andra vanliga skäl var för att få ett känslomässigt stöd (68 %), råd och information (66 %) eller för att barnet skulle få stöd

(66 %, se figur 6).

Kommentarer till denna fråga var till exempel:

För att ha ett forum där mitt barn kan vara öppen med vår situation.

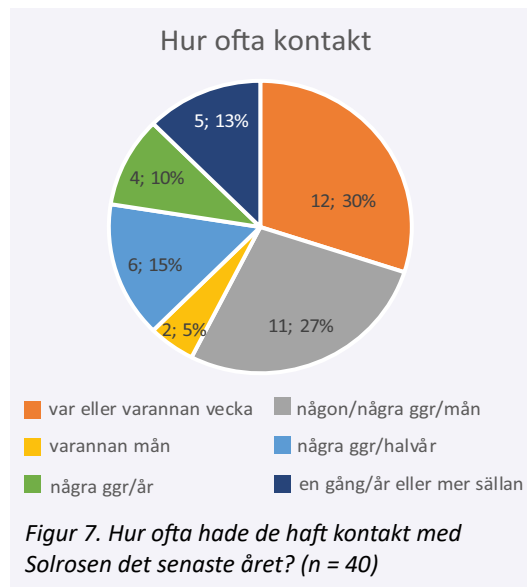
Trygghet, så skönt att veta att Solrosen finns.

Att kunna prata ut utan att tänka på hur andra tänker.

De flesta deltagare hade både haft kontakt med Solrosen för egen del och för barnet/ barnens del (70 %). En fjärdedel hade enbart haft kontakt för egen del. Ett fåtal hade enbart haft kontakt med Solrosen för att barnet eller barnen gick dit (5 %).

På frågan om hur ofta de hade haft kontakt med Solrosen under det senaste året, var det cirka en tredjedel som svarade "var eller varannan vecka". En fjärdedel svarade "någon eller några gånger i månaden" medan de övriga hade haft kontakt med Solrosen mer sällan (se figur 7).

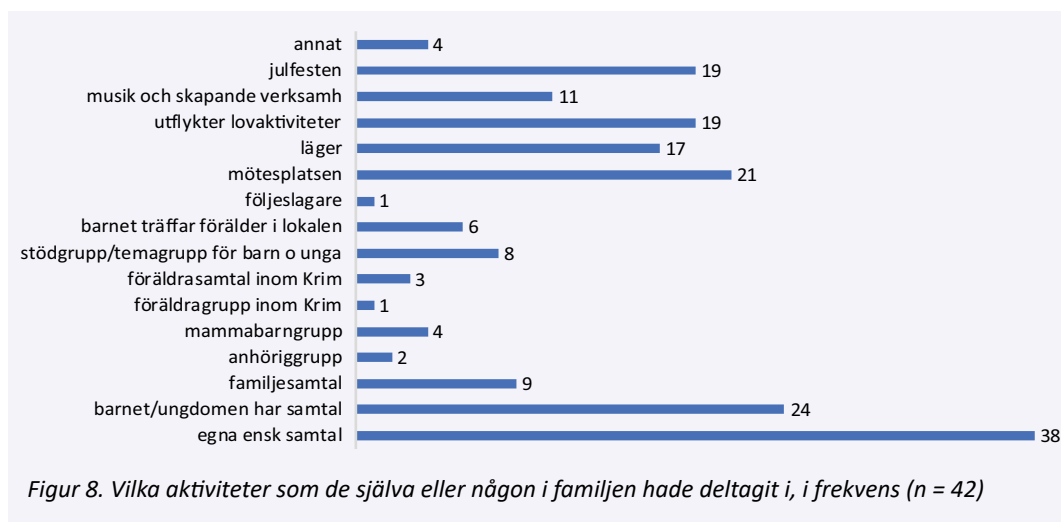
Några hade kommenterat denna fråga med att de inte hade så mycket kontakt numera, men att de hade haft det tidigare. "Inte detta året, men året innan när min son var på anstalt."

3.7.4 Aktiviteter på Solrosen

Vi frågade även deltagarna vilka aktiviteter de deltagit i på Solrosen. Det var möjligt att ange flera svar på den frågan. Som framgår av figur 8 var den vanligaste aktiviteten att delta i enskilda samtal. Det var 90 procent som hade gjort det. Andra vanliga aktiviteter var att barnet eller barnen hade haft samtal (57 %) eller att de hade varit med på mötesplatsen (50 %). Det var också vanligt att ha varit med på utflykter, lovaktiviteter och läger. Exempel på vad som menades med "annat" i figuren var båtutflykt, babymassage och vårlunch.

Frågan om vilka aktiviteter deras barn eller ungdom hade deltagit i besvarades av 39 personer. Det vanligaste svaret var enskilda samtal (77 %), följt av utflykter/lovaktiviteter (56 %) och mötesplatsen (46 %). Ganska många barn och ungdomar hade varit med på läger (41 %) och en tredjedel svarade att barnet hade varit med i en temagrupp (31 %).

3.7.5 Positivt och negativt om Solrosen

Deltagarna fick tre frågor utan färdiga svarsalternativ där de ombads beskriva vad de tyckte var bra och mindre bra med Solrosen och om de hade några förbättringsförslag. På frågan om vad de tyckte var bra tog de flesta upp:

- Personal som är varma, förstående, kunniga och ger råd och stöd
- Icke-dömande, lätta att få kontakt med
- Att få träffa andra familjer i samma situation
- Barnen känner sig trygga på Solrosen

I början var det viktigast med de enskilda samtalen för mig (med personalen). Senare när min situation har stabiliserats är det bästa att träffa andra mammor med liknande erfarenheter.

Det var färre som hade svarat på frågan om vad de tyckte var mindre bra. Flera skrev att de inte hade något att klaga på. Några få skrev några negativa synpunkter (n = 11), enligt följande:

- Tider
- Ibland stel känsla föräldrar emellan.
- Att aktiviteterna ligger så långt bort (i Göteborg)
- Att all gammal personal slutat, förutom en person
- Solrosen gjorde en anmälan till socialtjänsten

Det var inte heller så många som hade skrivit ner några förbättringsförslag (n = 11). Det de skrev var:

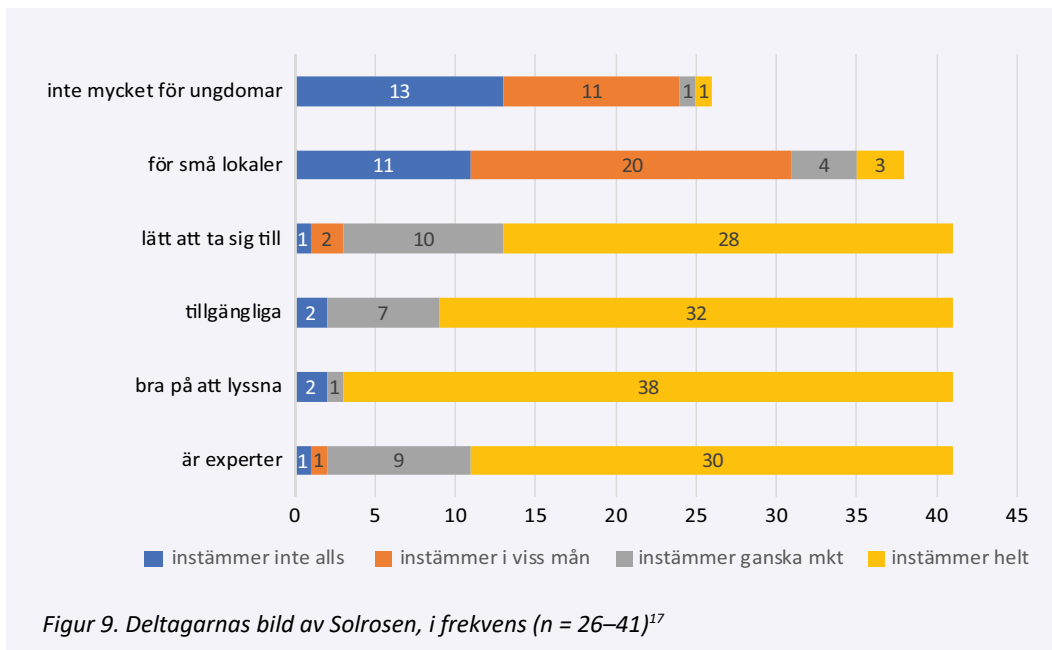
- Mötesplats varje vecka i stället för var fjortonde dag
- Solrosen behöver synas i skolan
- Gruppsamtal med andra vuxna
- Gruppsamtal för barn
- Mer aktiviteter för barn under 6 år
- Aktiviteter i närheten av Angered
- Mer aktiviteter i Borås
- Gillade de gamla lokalerna bättre
- Lägger bara för barn så föräldern kan få lite avlastning

3.7.6 Bild av Solrosen

Figur 9 visar att en majoritet tyckte att Solrosen är experter på att hjälpa familjer med en frihetsberövad förälder, att de är bra på att lyssna och att personalen är tillgängliga. De flesta upplevde även att det är lätt att ta sig till Solrosens lokaler. Det var inte många som höll med om att lokalerna är för små eller att Solrosen inte har så mycket för ungdomar.

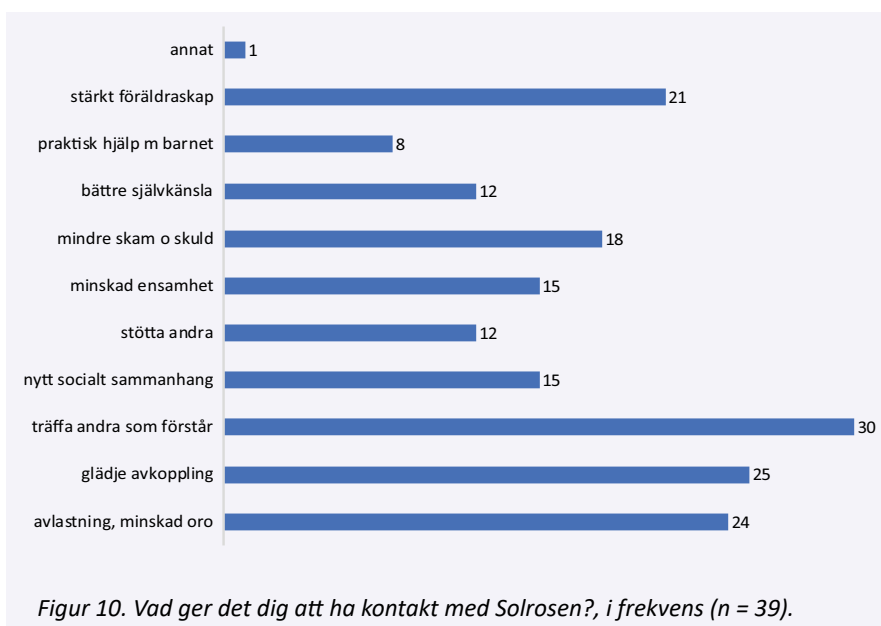
Flera hade kommenterat den sista frågan med att de hade yngre barn, vilket innebar att de inte visste vad Solrosen kunde erbjuda ungdomar.

Jag vet inte, mina barn är mindre, men jag har inte sett så mycket ungdomar.

3.7.7 Solrosens betydelse

Vi ville veta vad kontakten upplevdes ha för betydelse för föräldrarna så vi ställde en fråga om vad det gav dem att ha kontakt med Solrosen. Det var möjligt att kryssa i flera svar. Som framgår av figur 10 var det vanligaste svaret att "träffa andra som förstår" (77 %). Det näst vanligaste svaret var "glädje och avkoppling" (64 %) och det var även många som svarade att de fick "avlastning och minskad oro" av att komma till Solrosen (62 %). Flera kände sig dessutom "stärkta i sitt föräldraskap" av att ha kontakt med Solrosen (54 %).

17. Det var 41 personer som hade besvarat frågan om de tyckte att Solrosen var experter, bra på att lyssna, tillgängliga och lätta att ta sig till. 38 personer besvarade frågan om de tyckte att lokalerna var för små och endast 26 personer besvarade frågan om de tyckte att Solrosen inte hade så mycket för ungdomar.

Frågan om vilka delar av verksamheten som betydde mest för dem besvarades av 41 personer. De ombads kryssa för maximalt fyra aktiviteter, för att prioritera vad de tyckte var viktigast. Resultatet visar att de aktiviteter som flest prioriterade var: egna enskilda samtal (58 %), att ens barn eller ungdom fick samtal (54 %) samt mötesplatsen (44 %). De aktiviteter som var minst prioriterade var: mamma-barn-grupp (2 %), följeslagarverksamheten (2 %), stödgrupp/temagrupp för barn och unga (7 %) samt familjesamtal (7 %). Några kommenterade denna fråga med:

Genom Solrosen fick jag veta mina rättigheter och mina barns rättigheter.

Med Solrosen har vi möjlighet att fira svenska högtider.

Vi ställde också en fråga om vad de trodde att kontakten med Solrosen betydde för deras barn. Som framgår av figur 11 svarade 67 procent att barnens kontakt med Solrosen innebar att de fick träffa andra barn och ungdomar som förstår. Nästan lika många svarade att kontakten gav barnen glädje och avkoppling (64 %). På tredje plats kom betydelsen av att träffa nya vänner (50 %) och minskad ensamhet (50 %).

På en fråga med öppna svar om vad som betyder mest för barnen svarade 31 personer. De vanligaste svaren var:

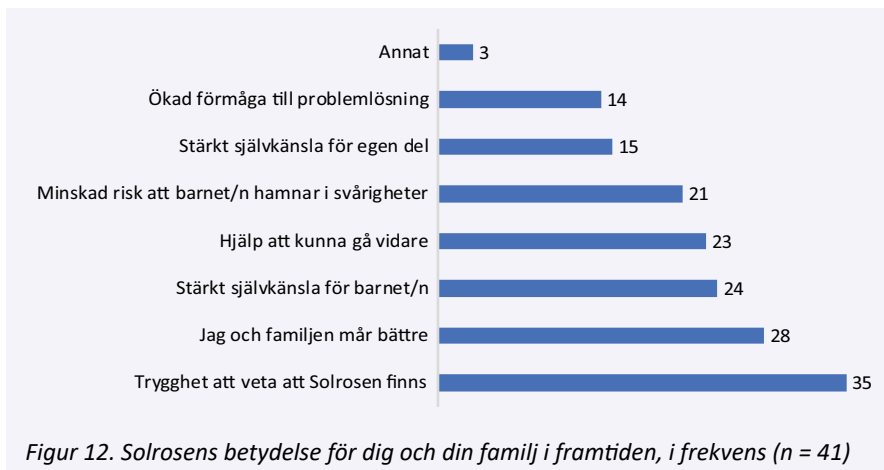
- De enskilda samtalen
- Att få träffa andra i samma situation, nya vänner och minskad känsla av ensamhet
- Musik, läger, mat och pysselträffar
- Bekräftelsen

Några kommenterade denna fråga såhär:

De enskilda samtalen för att kunna lära sig prata om sina känslor kring sin frihetsberövade förälder. Mindre skuld och skam.

De har kunnat på ett konstruktivt sätt bekräfta barnen/få dem att förstå varför vissa saker är som de är.

Vi bad dem även besvara en fråga om vad de trodde att Solrosen kunde ha för betydelse för dem själva och deras familj i framtiden. Det var möjligt att ge flera svar. Det vanligaste svaret var att det var en trygghet för dem att veta att Solrosen finns (85 %). Många svarade också "jag och familjen mår bättre" (68 %) och "stärkt självkänsla för barnets eller barnens del." (58 %, se figur 12).

Några kommenterade denna fråga såhär:

Vi har bara bra minnen från vår kontakt med Solrosen.

Att min son kan ha en fungerande relation till sin far och tala om ting nu, inte sen om 10 år..."

3.7.8 Alternativ till Solrosen

En fråga med öppna svar ställdes om vart deltagarna skulle vända sig om Solrosen inte fanns. De allra flesta svarade "vet ej" på denna fråga (28 svar). Fyra skrev "ingenstans".

De andra svaren var att de skulle ha vänt sig till anhöriga, skolkurator, socialtjänsten, vårdcentral eller privat psykolog eller terapeut. En person skrev BUFFF och ytterligare en skrev "barngrupp till föräldrar med psykisk ohälsa."

Vi ville också ta reda på om barnen som går till Solrosen även deltar i andra organiserade aktiviteter. Det visade sig att merparten inte gjorde det (56 %). Av de barn som gick till andra ställen än Solrosen gick de flesta enbart till ett ställe (22 %), exempelvis till någon typ av idrottsförening eller dans, musikaktiviteter eller Bojen. (se figur 13).

3.7.9 Budskap till Solrosen och beslutsfattare

Deltagarna i enkätstudien fick två frågor med öppna svar där de kunde förmedla vad de ville till Solrosens personal och till beslutsfattare i samhället. Meddelandena till Solrosen handlade om tacksamhet. Här är några exempel på kommentarer:

Tackar för underbart omhändertagande av barn och flickvän.

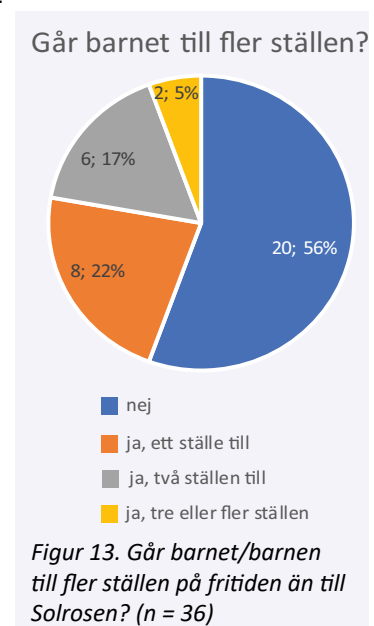
Ni gör ett grymt jobb!

Solrosen har varit en trygghet för oss och är fortfarande. Dom gör ett viktigt och bra jobb + extra tack till volontärer som ställer upp frivilligt.

Budskapen till beslutsfattarna handlade om att samhället behöver organisationer som Solrosen, att det är viktigt att fortsätta satsa på verksamheten och att den borde få mer resurser. Några tyckte att det bör finnas ett Solrosen i hela Sverige och att det är de starka som hittar dit, men att fler skulle behöva ett liknande stöd.

Satsa på Solrosen och dessa organisationer. Vi finns på riktigt med känslor, sorg och behöver stöttning av personal som har och vill få kompetensen att hjälpa oss. Lika många som är frihetsberövade är någons barn eller är förälder.

Utan samtal med personal från Solrosen hade jag nog varit sjukskriven under en lång period.

3.7.10 Samband mellan svar på olika frågor

Enkätmaterialen analyserades för att se om det fanns några skillnader mellan hur deltagarna hade svarat utifrån kön, civilstånd och roll. Analysen visade dock att det fanns väldigt få skillnader. Detta kan bero på att det var ett så pass litet material. Några samband som dock hittades som var relaterat till deltagarnas ålder, visade att de som var under 40 år instämde mer i påståendet att Solrosen är "bra på att lyssna" jämfört med dem som var 40 år eller äldre ($r = -41$, $p < .01^{18}$). Likaså tyckte de som var under 40 år i högre utsträckning än de äldre att "det är lätt att ta sig till Solrosen" ($r = -44$, $p < .01$). För övrigt återfanns inga signifikanta samband utifrån bakgrundsvariabler.

Som förväntat var det höga samband mellan de aktiviteter som deltagarna själva deltog i och vilka de tyckte var viktigast, framför allt i fråga om "enskilda samtal" och "barnet/den unge har enskilda samtal"¹⁹.

3.8 Kriminalvårdens perspektiv på Solrosen

3.8.1 Förutsättningar för arbete utifrån barnperspektivet

En fokusgrupp med personal från Kriminalvården genomfördes inom ramen för utvärderingen (se bilaga 1). Samtliga deltagare var väl förtrogna med Solrosens arbete och arbetade på de häkten och anstalter där Solrosen bedriver uppsökande verksamhet. För att förstå vilket sammanhang Solrosen verkar inom med sin uppsökande verksamhet, ställdes några frågor om Kriminalvårdens arbete utifrån barnperspektivet. I de flesta fall vet personalen vilka klienter som är föräldrar och både häkten och anstalter arbetar med barnombud.

Personalen i Kriminalvården försöker stödja klienterna i deras föräldraskap och möter barn och unga som kommer på besök. Förutom med Solrosen har Kriminalvården även kontakt med andra organisationer runt familjer såsom socialtjänsten, BUP, skolan och BUFFF.

Det är relativt vanligt att de gör orosanmälningar till socialtjänsten. Det kan till exempel röra sig om fall då den intagna har hanterat vapen eller droger där det finns en risk för att barnet har blivit vittne till detta. Orosanmälningar bidrar till att skapa misstro mellan vårdaren och klienten, men de upplevde stora skillnader mellan mäns och kvinnors attityder till detta. De menade att mammorna var mer benägna att ta barnets perspektiv och förstå att Kriminalvården gör en orosanmälan för barnets bästa.

Männen blir mycket mer aggressiva när man pratar om orosanmälan när jag går igenom det tidigt /.../ Kvinnor är å andra sidan ... i och för sig har jag bara vikarierat där (på Sagsjön) ... men de är mycket mer dämpade. Man kan diskutera det. De reagerar på ett annat sätt.

3.8.2 Spontant om Solrosen

Deltagarna i fokusgruppen fick skriva ner sina spontana tankar om Solrosen på var sin post-it-lapp som en del av fokusgruppsintervjun. Några av dem skrev ner några enstaka associationer, medan andra skrev många. De allra flesta associationer var positiva. Elva associationer var positiva, två var både positiva och negativa medan tre associationer var mer negativa. Den vanligaste associationen var att Solrosen är kunniga eller kompetenta (7 av 8 deltagare). Andra positiva associationerna var: engagerade, professionella, ödmjuka i bemötandet, bra samarbete, viktiga, flexibla, varma, omttyckta, trygghet och utvecklingsvilliga. Med "utvecklingsvilliga" menade de att personalen var bra på att anpassa sig efter de förändringar som sker i Kriminalvården.

De följer ofta oss, att Kriminalvården ändras och de måste alltid anpassa sig efter det. Och jag tycker att de är väldigt följsamma i det. /.../ Sen tycker jag att de alltid är lätta att arbeta

18. r är ett värde i den statistiska analysen (Pearson's produktmoment korrelation), p står för probability (sannolikhet) att sambandet uppstått pga. slump. $p < .01$ innebär att risken för slumpsamband är lägre än en procent.

19. Dessa frågor var konstruerade som flervalssalternativ dvs. att man kunde kryssa för flera svar, vilket innebär att det inte gick att göra samma slags analyser som ovan. Överensstämmelsen mellan vad man själv deltog i och vad man tyckte var viktigast var över 90 % i fråga om de svar som nämns ovan.

med, är det nåt vi kan utveckla för att få samtalen? Om vi har klienter som backar undan. Jag tycker det är lätt att prata om dom frågorna också.

De associationer som var både positiva och negativa var: ångest/ambivalens och "pain in the ass". De förklarade att "ångest och ambivalens" var något som kunde väckas hos klienter när de blev påmind om sina barn. *"Många väljer att stänga av, men Solrosen öppnar upp och då kommer det här."*

De kunde också uppleva att Solrosen kunde vara "pain in the ass" gentemot dem själva, när Solrosen försökte påverka dem att göra saker för barnens skull. Det kunde upplevas som besvärligt, även om det var utvecklande.

Person 1: Historiskt sett har Solrosen och Kriminalvården varit jobbiga mot varandra. Solrosen har varit "pain in the ass" på Kriminalvården vilket var jobbigt för oss. Sen var nog Solrosen rätt naiva i början och sa att det är väl bara att släppa ut han.

Person 2: De har ställt lite jobbiga frågor. Varför kan inte han träffa sitt barn hos oss? (suck) Och då ska vi försöka hitta lösningar på det ... och då måste vi ta in ekonomi, för då måste vi ta in någon på övertid om nån ska åka iväg. ... men det är utvecklande.

Person 1: Det är få verksamheter som varit pain in the ass på ett sånt trevligt sätt! (skratt)

De associationer som var negativa var: För små, oklar relation till BUFFF och att Solrosen inte längre får pengar till föräldrautbildning. Några påpekade att Solrosen inte är rikstäckande, vilket minskar deras betydelse för klienter som bor utanför Västsverige. Dessa klienter kunde inte få samma stöd som de andra, eftersom deras familjer inte bodde i närheten. En deltagare tog också upp att de inte kände till hur relationen såg ut mellan Solrosen och BUFFF. De ville veta om organisationerna samarbetade med varandra eller inte.

En negativ association handlade om att Solrosen inte längre fick några pengar från Kriminalvården till föräldrautbildningar på anstalt. De som tog upp det hade uppskattat samarbetet med Solrosen i dessa utbildningar, men hade fått i uppdrag att hålla i föräldrautbildningarna själva.

3.8.3 Samarbetet med Solrosen

Deltagarna beskrev samarbetet dem emellan som väl fungerande och uppskattade att de hade en gemensam hållning gentemot klienterna. De uttryckte även ett stort förtroende för Solrosen. Personal på Solrosen tillhör ett fåtal som får gå runt på häkte och anstalt självständigt. På anstalt har de även egna nycklar och likställs därmed med präster och handläggare från Arbetsförmedlingen.

På frågan om hur välkända Solrosen är för personalen i deras organisationer, sa de att det varierade mellan kriminalvårdarna, men alla som utbildar sig till kriminalvårdare får numera kontakt med Solrosen under utbildningen.

Men alla som utbildar sig till kriminalvårdare idag får en halvdag med dom. Så de ska få information. Men det är så mycket annat ... Det kan vara att du inte haft en klient med barn på lång tid, eller mycket ny personal.

3.8.4 Solrosens betydelse

Solrosen uppfattades ha haft stor betydelse för deras eget arbete med barnperspektivet. De menade att Solrosen stod för barnperspektivet och var en ständig påminnelse för dem själva. De hade lärt sig vad som är viktigt att tänka på när det gäller bemötandet vid barnbesök, inredning av besöksrum etcetera. De upplevde även att Solrosen bidrog till att klienterna kunde öppna upp genom samtalen, vilket även gynnade deras eget arbete med klienterna.

Sen upplever jag att när klienterna börjar prata med Solrosen ... så pratar de sen för oss. Så de berättar väldigt mycket (– Så de öppnar upp?) Ja, de öppnar upp och det fortsätter efter.

Solrosen uppfattades ha stor betydelse för de klienter som var föräldrar. Familjepedagogerna hjälper till genom att ge råd, stöd och kunskap om hur man kan vara förälder på anstalt.

Jag skulle vilja lägga in att de ger väldigt mycket hopp både hos barnen och föräldrarna. Det är väl nästan den största skammen de har ... Att man inte kan ta ansvar som förälder.

Det var även värdefullt att de kunde bidra med julklappar som klienterna kunde skicka till sina barn.

Solrosen hjälpte oss att införskaffa julklappar på häktet i Borås. Det var en som sa att det var första gången. Barnet var 8 år gammalt. /.../ och tack vare Solrosen kunde vi göra det. För vi har inga medel att få köpa nånting.

De lyfte även fram Solrosens roll som följeslagare, vilket ibland var en förutsättning för att en klient skulle kunna behålla kontakten med sitt barn. Att familjepedagogerna inte var anställda av Kriminalvården ansågs skapa helt andra förutsättningar i mötet med klienterna. De hade erfarenhet av att Solrosen hade stöttat unga klienter på häktet att ta kontakt med sina föräldrar.

När det gäller barnens situation, kände de till att Solrosen gjorde det möjligt för barn att träffa andra i samma situation och att barnen kunde få vara sig själva på Solrosen. En av deltagarna hade varit med och träffat en grupp barn på Solrosen och blivit berörd av det mötet. Det mötet fick honom att förstå vilka tankar barn kan ha om sin frihetsberövade förälder och hur det är att bo på häkte eller anstalt.

Det väcker väldigt mycket för barn om man kommer med uniform. De tror man är en polis. /.../ Det var därför jag var klädd i uniform när jag var med här, för att avdramatisera. Och innan jag kom fick de skriva frågor till mig på lappar. Så skickade dom frågorna till mig så att jag kunde förbereda mig. Och så fick jag dra frågorna från lådan och förklara. I början var det väldigt avvaktande men mot slutet skulle de sitta i knäet på mig. (skratt)

Solrosen uppfattades även ha en långsiktig roll för deras klienter som de själva inte kunde ha i sitt uppdrag. De menade att Solrosen kunde ta vid när deras uppdrag var avslutat och klienten hade flyttat hem. De såg det som viktigt att stötta hela familjen vid återvändandet för att det kan vara svårt för den frihetsberövade föräldern att hitta sin plats i familjen igen. Särskilt om hen har varit borta en längre tid och familjen har fått klara sig själv.

3.8.5 När Solrosen alla?

Jag ställde frågan om de uppfattade att Solrosen når dem som bäst behöver det, men fick till svar att det är omöjligt att svara på. Hur vet man det?

Det kan vara en klient på säkerhetsavdelning som skulle kräva fyra vakter för att man ska kunna prata med hen, hur når man en sådan person?

De tyckte ändå att Solrosen hade goda förutsättningar att nå många genom att få lov att röra sig fritt inne på häkte och anstalter. På det viset behövde de inte be om hjälp med att hämta en klient, utan hade direktkontakt med klienterna. På häktet fungerar det som så att de som vill ha besök av Solrosen kryssar för det på en blankett, och om det inte möter några hinder från åklagare så söker familjepedagogerna upp dessa personer när de är på besök.

Några av deltagarna tog upp att det råder skilda attityder till frihetsberövade pappor respektive mammor.

Där skiljer det på manligt och kvinnligt. För det är så naturligt att ha kontakten med modern. Medans det är farligt att åka till pappan.

Detta avspeglar sig även i de frihetsberövade föräldrarnas förhållningssätt till sitt eget föräldraskap. Mammorna beskrivs oftast vara måna om att ha kontakt med sina barn, medan det inte är lika självklart bland papporna. Detta påverkar även Solrosens arbete med föräldrar innanför murarna.

Vi har haft lite svårt att nå ut till killarna, men vi har inte haft nåt barnombud på ett tag. Det är först nu som vi har två igen (Högsbo). Det ser jag som en brist att personalen inte har den kunskapen.

En av deltagarna ställde en fråga om Solrosens kontakt med familjehemmen. Deltagarna visste inte hur det förhöll sig med den saken, men hade erfarenhet av att klienter ofta känner sig maktlösa om deras barn är placerade i familjehem.

4. Slutsatser och diskussion

4.1 Vad har verksamheten för betydelse för de familjer och barn som Solrosen har kontakt med?

Barn med en frihetsberövad förälder löper högre risk för psykisk ohälsa och beteendeproblematik jämfört med jämnåriga barn (Murray, Farrington & Sekol, 2012). Den förälder som är "omsorgsförälder" på utsidan drabbas ofta av kris i samband med frihetsberövandet och kan få svårt att klara sin föräldraroll. Svårigheter i familjen kan ha funnits där redan innan frihetsberövandet och i de fall som mammor blir frihetsberövade har barnen mer sällan en fungerande relation till sin pappa (Björkhagen Turesson, 2009).

Internationella studier visar att familjerna i Sverige inte är lika utsatta som i andra västländer, men likväl drabbas barnen av separation från sin förälder och den stigmatisering som finns kring kriminalitet (Björkhagen Turesson, 2009). Frågan är vilket stöd barn och föräldrar i familjer med en frihetsberövad förälder behöver och vilket stöd som ges? Just nu genomför Socialstyrelsen en kartläggning av om samhällets insatser för barn med frihetsberövade föräldrar svarar upp mot barnens behov. Den ska bli klar i december i år (www.regeringen.se).

Tidigare forskning har mest fokuserat på effekterna av att växa upp med en frihetsberövad förälder och i mindre grad på dessa barns resurser (Heinecke Thulstrup & Eklund Karlsson, 2017) eller vilket stöd som fungerar (Kjellstrand, 2017). Den här utvärderingen ger ett strå till stacken och bidrar till att beskriva vilket stöd som ges till den här målgruppen, av den aktör som är störst i västra Sverige, samt till att beskriva upplevelser av vad detta stöd betyder ur olika perspektiv.

Den kvalitativa analysen i utvärderingen kom fram till att Solrosen upplevs ha en stödjande och stärkande roll för de individer och familjer som kommer i kontakt med verksamheten. Solrosen upplevs också ha en kopplande kraft, genom att koppla samman personer som befinner sig i en utsatt situation. På Solrosen kan barn och vuxna vara sig själva och vara öppna i sin kommunikation med omgivningen, vilket annars är svårt. Detta skapar en möjlighet att dela erfarenheter med andra och att känna sig som en del av ett sammanhang. Solrosen upplevs också ha en frigörande kraft, inte minst genom musiken och bearbetningen av det som har varit via samtalen. Samtal, sång och musik bidrar till att barn och föräldrar kan göra sina röster hörda. Sång och musik bidrar också till ökat självförtroende, bearbetning och inte minst glädje och hopp.

Om vi går över och tittar på resultatet från enkätstudien, så ligger det i linje med den kvalitativa analysen. Det kvantitativa resultatet var tänkt att beskriva attityderna hos hela den grupp med barn och vuxna som Solrosen har kontakt med. Enkätresultatet visar att de flesta som hade besvarat enkäten var ensamstående mödrar mellan 30 och 49 år. Det är en tydlig kvinnodominans bland föräldrarna. Detta kan förklaras med att det är många fler män än kvinnor som är frihetsberövade och att det främst är föräldrarna på utsidan som Solrosen stöttar för att hjälpa barn och ungdomar med en frihetsberövad förälder. Om Solrosen har som ambition att främst vara till för "omsorgsföräldern" är det rimligt att det ser ut så här, men om ambitionen är att stötta de frihetsberövade papporna i lika hög utsträckning kan man se en begränsning i detta. Om vi fortsätter att diskutera frågan om vilka Solrosen når ut till, hade vi även ställt en fråga om verksamheten når ut till personer med annat språk än svenska. Den frågan har inte kunnat besvaras i den här utvärderingen mer än via Solrosens

personal. I ett fall hjälpte personalen till med att besvara enkäten för att en förälder inte behärskade svenska språket tillräckligt väl för att själv besvara den. Hur vanligt det är med språksvårigheter vet vi dock inte.

Det kan även finnas andra skäl än just språket till att Solrosen inte når ut till alla, som handlar mer om kulturspecifika normer och värderingar. Kriminalvårdens personal var inne på den tanken när det gäller mäns bristande intresse för att prata om sina barn jämfört med kvinnors. Kanske finns det specifika barriärer som gör att alla inte vill ha kontakt med omvärlden. Och då Solrosen utgår från frivillighet går det inte att tvinga någon till kontakt.

Resultatet från enkäten visade intressant nog att de flesta föräldrar som hade kontakt med Solrosen hade fått information om verksamheten via en vän, bekant eller från Kriminalvården. Detta säger oss att informationen främst går från mun-till-mun och att Solrosen är beroende av Kriminalvården för att nå ut till sin målgrupp. De vanligaste skälen till kontakt var att föräldrarna tyckte att personalen var bra, möjligheten att träffa andra i samma situation som dem själva, samt möjligheten att få ett känslomässigt stöd. Många uppgav att de ville få råd och att barnet eller barnen²⁰ behövde stöd. De flesta hade haft kontakt med Solrosen både för egen del och för barnets del. Det varierade hur mycket kontakt de hade i nuläget. Drygt hälften hade haft kontakt med Solrosen minst en gång i månaden.

Den vanligaste aktiviteten på Solrosen var att föräldern hade egna enskilda samtal. Näst vanligast var att barnet/barnen hade samtal. På frågan om vad barnen gjorde på Solrosen visade det sig att de främst hade samtal eller var med på utflykter/lovaktiviteter.

Deltagarnas bild av Solrosen var övervägande positiv. Det som lyftes fram var personalens attityd, bemötande och kompetens, möjligheten att få träffa andra familjer och att barnen kände sig trygga här. De flesta deltagare betraktar personalen som experter inom sitt område, tycker att de är bra på att lyssna, är tillgängliga och att det är lätt att ta sig till lokalen. Ett fåtal hade kritiska synpunkter och förbättringsförslag som handlade om tillgänglighet och önskemål om specifika aktiviteter.

Solrosens betydelse handlade främst om en möjlighet för föräldrar att träffa andra som förstår och uppleva glädje och avkoppling. De aktiviteter som upplevdes betyda mest var de egna enskilda samtalen, barnens samtal och mötesplatsen. Föräldrarna antog att det som var viktigast för deras barn var individuella samtal, att få träffa andra barn och ungdomar i liknande situation och få nya vänner. De flesta såg inget alternativ till Solrosen och de flesta barn gick inte på några andra organiserade aktiviteter på fritiden. En majoritet av deltagarna upplevde att de inte hade fått tillräckligt stöd från det övriga samhället i samband med att en förälder hade frihetsberövats, vilket innebär att Solrosen har stor betydelse.

Tankar om Solrosens betydelse i framtiden var att Solrosen uppfattades som en trygghet. Verksamheten står för kontinuitet i ett sammanhang där många andra kontakter byts ut. Deltagarna trodde att Solrosen kunde bidra till deras eget och familjens välmående i framtiden.

De flesta uttryckte en tacksamhet över det stöd de hade fått på Solrosen. Följaktligen var budskapet till beslutsfattare i samhället att Solrosen bör få ett fortsatt och helst utökad ekonomiskt stöd för sin verksamhet.

4.1 Hur ser Solrosens personal på sin verksamhet?

Familjepedagogerna på Solrosen har ett starkt fokus på barns rättigheter. Jag uppfattar det som att de har ett systemiskt perspektiv på familjen och fokuserar på relationer, anknytningen mellan barn och förälder och barns rättigheter. När de möter barn och ungdomar i grupp har de ett tydligt pedagogiskt förhållningssätt. De stödjer barn att kunna upprätthålla kontakten med sin frihetsberövade förälder om det inte är skadligt för barnet. De ger stöd till de omsorgsgivande föräldrarna att våga vara öppna och prata ärligt med barnet om var den frihetsberövade föräldern är.

20. Begreppet barn inkluderar även ungdomar.

Familjepedagogerna och musikpedagogerna ser musiken som en kraft och ett sätt för barn och föräldrar att kunna uttrycka sig på. Musiken uppfattas skapa möjlighet att bearbeta och uttrycka känslor. När barn och föräldrar spelar in skivor eller står på scen får de dessutom bekräftelse. Musik beskrivs ha en förmåga att skapa möten mellan människor och få människor att växa.

4.2 Hur ser personal inom Kriminalvården²¹ på Solrosens verksamhet?

Kriminalvårdens personal har ett gott förtroende för Solrosens personal, vilket grundar sig i att de uppfattas som kunniga och kompetenta. De är positiva till samarbete med dem och upplever att de kompletterar Kriminalvården. Solrosen uppfattas stå för barnperspektivet och har kunnat utveckla Kriminalvården i riktning mot ett bättre bemötande av barn.

Solrosen kan även bidra till att Kriminalvårdens kontakt förbättras med de klienter som Solrosen har enskilda samtal med. Samtalen öppnar upp och skapar ingångar via föräldraskapet. Kriminalvården värdesätter särskilt att Solrosen och de själva arbetar mot ett gemensamt mål. Konflikter minimeras genom att Solrosen förstår och accepterar de ramar och riktlinjer som gäller inom Kriminalvårdens väggar och känner till Kriminalvårdens uppdrag. Solrosen uppfattas även vara ett långsiktigt stöd för deras klienter genom att finnas kvar när deras eget uppdrag är slut och den som är frihetsberövad lämnar häktet eller anstalten.

4.4 Vilken roll och betydelse kan verksamheten tänkas ha utifrån ett samhällsperspektiv?

Solrosen beskriver sin roll i samhället som att de tillsammans med ett nätverk av olika aktörer stödjer barn och ungdomar till ökat välbefinnande och inkludering i samhället samt förebygger psykisk ohälsa och kriminalitet bland dessa barn och ungdomar. Utifrån tidigare forskning finns det resultat som pekar på betydelsen av att stödja barn och ungdomar med en frihetsberövad förälder (Miller m fl., 2013; Bermann, Steinhoff & Koivumaa, 2013). Det finns även forskning som visar att ett förstärkt fokus på föräldraskapet bland frihetsberövade personer kan förebygga återfall i brott (Monsbakken, Lyngstad & Skardhammar, 2013). Satsning på att förebygga återfall gynnar även barn och ungdomar som slipper uppleva återkommande besvikelser, trauman och separationer (Jefferson Smith & Young, 2017).

Solrosen skulle kunna bidra till minskad sjukskrivning för omsorgsföräldern på utsidan, då samtalen upplevs minska ångest och oro för föräldrar som befinner sig i kris. Det nämns som en kommentar i enkäten. Hur föräldrarna mår är självfallet även viktigt för barnen och ungdomarna.

Utifrån ett omvärldsperspektiv är Solrosen en unik verksamhet som vid sidan av BUFFF stöttar föräldrar på in- och utsidan och barn och ungdomar i dessa familjer. De stödjer även andra som stödjer – Kriminalvården, socialtjänsten med flera – som kommer i kontakt med familjerna. Och bidrar även till informationsspridning och opinionsbildning i frågan.

Min tolkning av deras verksamhet är att de verkar främjande och förebyggande genom att förstärka resurser hos enskilda individer och grupper. De står för kontinuitet på så vis att enskilda och familjer kan behålla kontakten så länge de vill och behöver det och även återkomma efter ett uppehåll, vilket är viktigt i ett samhälle och en tid med brist på kontinuitet. Detta är något som framhålls som viktigt av både föräldrar och Kriminalvården.

4.5 Begränsningar av de slutsatser som kan dras av den här studien

De slutsatser som kan dras av den här utvärderingsstudien begränsas av några faktorer som handlar om representativitet och frivillighet. En central fråga är om de som uttalat sig i intervjuer och genom att besvara enkäten är representativa för verksamheten. De personer som

21. Personal som kommer i kontakt med Solrosen på häkten, anstalter och frivården.

valdes ut till intervjuer utgjorde ett strategiskt urval och inte ett representativt. Syftet med den kvalitativa delstudien var att skapa en fördjupad bild av Solrosens betydelse utifrån olika åldrar, kön och perspektiv.

Enkäten var däremot tänkt att illustrera upplevelser hos samtliga föräldrar som har kontakt med Solrosen. Om svarsfrekvensen hade varit högre hade det varit lättare att dra slutsatsen att resultatet var representativt för alla och inte ett resultat av ett skevt urval. Bortfallet i enkätstudien var så pass stort som 49 procent, vilket innebär en viss osäkerhet i om resultatet är generaliserbart. Det kan finnas en risk för att de som är positiva är mer benägna att medverka av lojalitet till verksamheten och att detta har påverkat resultatet. Å andra sidan kan personer som är kritiska också ta tillfället i akt att uttrycka sitt missnöje i en anonym enkät. Enkät svar på över 50 procent brukar ändå anses vara en godtagbar svarsfrekvens. Positivt är att könsfördelningen i enkät svaren motsvarar könsfördelningen i urvalet. Det faktum att resultaten ifrån den kvalitativa och kvantitativa delen av utvärderingen liknar varandra är också en styrka, vilket gör mig mindre benägen att tänka att urvalet var skevt i enkätstudien.

Även om all medverkan i utvärderingen var frivillig är det tänkbart att det finns en tacksamhetsskuld som påverkar så att deltagandet inte upplevdes som helt frivilligt. För att minska risken för att endast de positiva rösterna skulle höras, har enkäten som sagt var fyllts i anonymt och personer som har lämnat verksamheten har inkluderats i intervjustudien.

Sammanfattningsvis tror jag att vi kan lita på det resultat som den här utvärderingen beskriver. Många teman som återkommer i resultatet återkommer dessutom utifrån olika perspektiv – från Solrosens personal, från Kriminalvårdens personal och från föräldrar och barn – vilket talar sitt tydliga språk.

5. Rekommendationer

5.1 Vilka aspekter av verksamheten är viktiga att behålla och är det något som bör förändras för att verksamheten ska utvecklas i rätt riktning?

Utifrån det som kommit fram i utvärderingen föreslår jag att Solrosen behåller det som är kärnan för verksamheten – ett varmt och personligt tilltal där de allra flesta känner sig väl bemötta²². Det personliga tilltalet bygger självfallet på ett professionellt förhållningssätt, det är ingen motsättning häremellan.

Det som framhålls som särskilt viktigt av föräldrarna som deltog i enkätstudien är de enskilda samtalen och mötesplatsen. Dessa delar framhålls även av intervjupersonerna som viktiga, vilket ger en fingervisning om vad som är viktigt att värna framöver. Under hösten 2017 pågick inte så mycket gruppverksamhet på grund av personalbrist. Detta efterfrågades i enkätstudien och kan eventuellt vara något som även sparar tid och resurser, om det fungerar som ett bra komplement till de enskilda samtalen.

Min uppfattning är att personalen på Solrosen är oerhört aktiva och har hög verkningsgrad utifrån de personella resurser de har att förfoga över. För att kunna fortsätta ge ett gott stöd framöver och möjligtvis expandera verksamheten bör strategier för det formuleras. Vilka strategiska satsningar vill de göra utifrån sina målsättningar? De bör även formulera verksamhetens ambitionsnivå och prioriteringar. Genom att formulera vilka verksamheten främst är till för, blir det lättare att känna sig tillfredsställd med sitt arbete. De bör ställa sig frågan om det är möjligt att nå fler pappor, eller om det är bra som det ser ut nu med mest mammor i verksamheten. Likaså bör de undersöka om de når ut till familjer som inte behärskar svenska språket så väl.

Det är en svår balansgång mellan hur mycket verksamheten ska arbeta med att nå ut till nya individer och familjer kontra hur mycket av resurserna som ska läggas på att vidmakthålla det som fungerar väl. Detta är något som Solrosen bör diskutera framöver.

När det gäller volontärverksamheten är en idé att volontärer även skulle kunna hjälpa till med att hämta och lämna barn så att de kan vara med på aktiviteter på Solrosen, i de fall där föräldern inte klarar av detta. De flesta föräldrar är ensamstående och det kan vara svårt att hinna stötta alla barn om man till exempel har många små barn att ta hand om.

För att minska på uppgifter som inte hör till kärnverksamheten skulle Solrosen behöva avlastning med administration och slippa ägna så mycket tid åt att söka medel. Om det är möjligt skulle verksamheten ges ökade resurser till exempel för en större lokal och längre avtal med finansörer (se bilaga 3 för Solrosens egen vision om verksamhetsutveckling).

5.2 Samverkan med andra organisationer

Det behövs mer kunskaper om barn och unga med en frihetsberövad förälder i samhället för att minska stigmatiseringen av dessa familjer. Det behövs även bättre stöd inom de organisationer som möter alla barn och ungdomar. Föräldrarna som medverkat i den här utvärderingen upplever inte att de har fått tillräckligt stöd från samhället. Intervjuer och enkätsvar vittnar om att det saknas kunskaper hos till exempel socialtjänsten och BUP om hur familjen

22. Det har bara kommit in en kritisk synpunkt i enkätstudien och den handlar om att Solrosen gjorde en orosanmälan till socialtjänsten.

påverkas av att en förälder blir frihetsberövad. En särskild situation som kommer fram i enkätresultatet är när en förälder utvisas ur landet.

Tidigare forskning lyfter fram förebyggande insatser inom skolan (Heinecke Thulstrup & Eklund Karlsson, 2017). Som tillägg till det skulle personal inom socialtjänsten, mödra-barnhälsovården och familjecentraler behöva information om Solrosen och även få en kortare grundutbildning i det som Solrosen har utvecklat som sina expertkunskaper. Samverkan blir då av konsultativt slag. Utifrån de intervjuer jag har gjort är det viktigt att Solrosen behåller sin fria ställning som icke-myndighet.

5.3 Förslag på fortsatt uppföljning och studier

Solrosen rekommenderas fortsätta följa upp verksamheten med hjälp av en enkel webbaserad enkät som kan besvaras i mobilen. Det är svårt för mig att uttala mig om hur ofta detta ska göras med tanke på de resurser som krävs. Som ett komplement till det skulle ett frågeformulär med några få frågor kunna användas när verksamheten ringer upp personer som inte har hörts av på ett tag.

En workshop kring Solrosens utveckling skulle kunna genomföras som en del av mötesplatsen vid något tillfälle eller som ett inslag på sommarlägret, för att kunna involvera föräldrar och barn.

Fortsatt forskning om barn, unga och föräldrar i en familj med frihetsberövad förälder behövs. Merparten av den forskning som finns publicerad i vetenskapliga tidskrifter är från USA vilket gör resultaten svåra att översätta till svensk kontext.

För att kunna öka kunskaperna om stödets betydelse för barns och ungdomars hälsa och välbefinnande rekommenderas en större studie på fler orter där även BUFFF ingår. Det är oklart hur stödet ser ut för barn och familjer som bor långt från större städer. För att få reda på det bör familjerna rekryteras via Kriminalvården och inkludera både familjer som har kontakt med Solrosen/BUFFF och dem som inte har det.

6. Referenslista

- Bermann, Anne H., Steinhoff, Richard & Koivumaa, Niina (2013). *Barn med frihetsberövade föräldrar. Resultat från EU-studien COPING med fokus på Sverige*. Projektnummer 2010:183. Kriminalvården, utvecklingsenheten.
- Berger, Peter & Luckman, T. (1967). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York, Anchor books.
- Björkhagen Turesson, Annelie (2009). *Mor i fängelse – mödrar och barn berättar. En analys av ungdomars resiliensprocess. 2009:1 Skriftserien*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101.
- Dailaire, Danielle H. & Zeman, Janice L. (2013). In Julie Pohlmann & J. Mark Eddy. (Eds.) Relationship processes and resilience in children with incarcerated parents. II. Empathy as a protective factor for children with incarcerated parents. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 78, 3, 7–25.
- Dailaire, Danielle D., Zeman, Janice L. & Thrash M. Todd (2015). Children's Experiences of Maternal Incarceration – Specific Risks: Predictions to Psychological Maladaptation. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 44:1, 109–122.
- Heinecke Thulstrup, Stephanie & Eklund Karlsson, Leena (2017). Children of Imprisoned Parents and Their Coping Strategies: A Systematic Review. *Societes*, 7, 15.
- Jefferson Smith, Carrie & Young, Diane S. (2017). A Retrospective Look at the Experience of Parental Incarceration and Family Reentry During Adolescence, *Social Work in Public Health*, 32:8, 475–488, DOI: 10.1080/19371918.2017.1360819.
- Johnson, Elizabeth I. & Easterling, Beth (2012). Understanding Unique Effects of Parental Incarceration on Children: Challenges, Progress and Recommendations. *Journal of Marriage and Family*, 74, 342–356, DOI:10.1111/j.1741-3737.2012.00957.x.
- Kjellstrand, Jean. (2017). Building a Tailored, Multilevel Prevention Strategy to Support Children and Families Affected by Parental Incarceration, *Smith College Studies in Social Work*, 87:1, 112-129, DOI: 10.1080/00377317.2017.1248203.
- Mead, Georg Herbert (2015). *Mind, Self and Society: the definitive edition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Miller, Alison L., Perryman, Jamie., Markovitz, Lara., Franzen, Susan., Cochran, Shirley & Brown, Shavonnea (2013). Strengthening Incarcerated Families: Evaluating a Pilot Program for Children of Incarcerated parents and Their Caregivers. *Family Relations*, 62, 584–596.
- Murray, Joseph, Farrington, David P. & Sekol, Ivana (2012). Children's Antisocial Behavior, Mental Health, Drug Use, and Educational Performance After Parental Incarceration: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 138, 2, 175-210.

- Omsén, Elisabet & Wik, Jenny (2014). *Utestängd. Om att lämnas kvar utanför fängelsemurerna*. Kabusa Böcker.
- Shlafer, Rebecka J. & Poehlmann, Julie (2010). Attachment and caregiving relationships in families affected by parental incarceration, *Attachment & Human Development*, 12:4, 395–415, DOI: 10.1080/14616730903417052.
- Solrosen (2014). *Projekt Barn på Sagsjön*. Rapport från ett projekt med finansiering från Allmänna arvsfonden. Göteborg, 2014-12-19. www.raddningsmissionen.se.
- Solrosen (2017). *Sammanställning av utvärderingarna; familjeläger Steningegården 16–18 juni 2017*. Kan erhållas av Solrosen.
- Thomas Kirby, Ann (2016). *The Effects of Parental Incarceration on Children's health into young adulthood*. Doktorsavhandling vid Florida State University, College of Social Sciences and Public Policy, The Department of Sociology. Published by ProQuest LLC.

7. Bilagor

Bilaga 1. Metoder

Upplägg och avgränsningar

Utvärderingen bygger på en mix av metoder med intervjuer, enkät, fokusgrupper, observationer samt läsning av tidigare forskning med mera. Intervjuer, fokusgrupper och observationer syftade till att ge en lite djupare förståelse för hur verksamheten arbetar och dess betydelse. Enkäten syftade i stället till att ge en mer generell bild av föräldrarnas upplevelser av Solrosen. Några av frågorna i den följde upp resultat som hade framkommit i den kvalitativa delen (med intervjuer och observationer).

De som har medverkat i intervjuer har varit barn, unga och föräldrar som har en pågående eller avslutad kontakt med Solrosen. Tanken med att även intervjua personer som har haft en tidigare kontakt är för att bakåtblickande reflektioner kan ge perspektiv på vad Solrosen kan ha för betydelse på lite längre sikt, samt att de som inte längre har kontakt kan känna sig friare att ge uttryck för eventuell kritik.

Solrosen riktar sig till både barn, ungdomar och vuxna, vilket gjorde det naturligt att inkludera olika åldrar i intervjuerna. Då det är svårt att intervjua yngre barn sattes en åldersgräns vid sju år. Föräldrarna som intervjuades har framför allt varit partners eller expartners till en frihetsberövad förälder. Ett par föräldrar som själva har varit frihetsberövade har även intervjuats för att få med deras perspektiv på Solrosen. Att det var fler partners som valdes ut till intervju var för att verksamheten framför allt inriktar sig på familjen som är på utsidan av Kriminalvården.

Utvärderingen har även undersökt hur Solrosens personal ser på sin verksamhet. Dessutom inkluderades en viktig samarbetspartner, Kriminalvårdens personal, för att ge ett externt perspektiv på Solrosens arbete.

Utvärderingen bygger främst på subjektiva upplevelser av vad Solrosen betyder för den grupp verksamheten är till för. Vissa objektiva uppgifter i form av statistik ingår också för att ge en beskrivning av verksamheten utifrån några nyckeltal. Solrosens roll och betydelse ur ett samhällsperspektiv bygger på slutsatser från datainsamlingen och läsning av tidigare studier och referensmaterial, men har inte kunnat ge någon fördjupad analys av denna frågeställning pga. utvärderingens begränsade omfattning.

Genomförande

Innan utvärderingen startade genomfördes ett planeringsmöte med personal och verksamhetschefen på Solrosen. Vid detta möte diskuterades ett förslag till upplägg och vilka frågor som var av särskilt intresse för verksamheten. Efter mötet reviderades upplägget något. En fokusgrupp med verksamhetschef och personal på Solrosen gjordes initialt för att skapa en inblick i verksamheten. Härfter har personalen fått ytterligare frågor att besvara allt eftersom nya frågor uppkom hos mig som utvärderare.

Den litteratur som har gått igenom som bakgrundsmaterial har dels erhållits via Solrosen, dels sökts via databaser för vetenskapliga publikationer. Sammanställningen gör inte anspråk på att vara heltäckande.

En av familjepedagogerna på Solrosen har fungerat som kontaktperson under utvärderingen och har haft ansvar för rekrytering av intervjupersoner med mera. Innan datainsam-

lingen som involverade Solrosens målgrupp påbörjades, inhämtades ett rådgivande yttrande hos den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg²³ (Dnr 832-17).

Rekrytering av intervjupersoner

Rekryteringen av intervjupersoner utgick från en detaljerad beskrivning av inklusions- och exklusionskriterier samt antal personer inom respektive grupp (se nedan).

Generella inklusionskriterier (anhöriga, alla åldrar):

- Personer som har varit i kontakt med Solrosen (fått stöd, medverkat i aktiviteter) sen minst 5–6 månader tillbaka
- Personer som:
 - verksamheten antas ha varit viktig för,
 - är intresserade av att dela med sig av sina upplevelser,
 - som har haft olika typer av kontakter (samtalsstöd, deltagande på mötesplatsen, läger, musikverksamhet etc.)
- Gärna personer med både positiva och negativa synpunkter

De generella exklusionskriterierna för medverkan var (anhöriga, alla åldrar):

- Har haft kortare kontakt med Solrosen än 5 månader
- Kontakt någon enstaka gång

De som var vuxna anhöriga till frihetsberövade skulle bestå av personer som hade en pågående och en avslutad kontakt med Solrosen. Helst skulle både män och kvinnor tillfrågas, men kvinnorna skulle vara flest pga. att de är i majoritet i verksamheten.

De barn och unga som skulle tillfrågas skulle ha eller ha haft en frihetsberövad förälder. Denna grupp skulle också bestå av personer som hade en pågående och avslutad kontakt med Solrosen. Önskvärt var att hälften skulle vara flickor och hälften pojkar. Barnen skulle dessutom representera olika åldersgrupper (< 9 år, 10–15 år och +16 år).

De föräldrar som hade varit frihetsberövade skulle bestå av personer som hade avtjänat sitt straff eller hade frigång. Helst både män och kvinnor, men inte föräldrar som inte fick lov att ha kontakt med sitt barn pga. skyddsbehov.

7.1.4 Intervjuer med barn och vuxna

Intervjuer genomfördes med sex barn och unga till frihetsberövade föräldrar. De var 8, 10, 11, 12, 17 och 21 år. Tre av dem var flickor och tre pojkar. Intervjuer genomfördes med fem partners eller f d partners till frihetsberövade föräldrar. Samtliga var kvinnor. Två intervjuer genomfördes med föräldrar som hade varit frihetsberövade (en kvinna och en man).

Samtliga intervjupersoner gav ett skriftligt samtycke till intervjuerna. För de minderårigas del har en vårdnadshavare²⁴ gett sitt samtycke till intervjun. Samtliga personliga intervjuer genomfördes i Solrosens lokaler i ett förbokat rum där vi kunde sitta ostört under intervjun.

Intervjuerna spelades in på bandspelare efter godkännande från intervjupersonen. En intervju genomfördes som telefonintervju pga. flera ombokningar och svårigheter för intervjupersonen att ta sig hemifrån med ett litet spädbarn.

Intervjuerna var semi-strukturerade samtalsintervjuer där en intervjuguide användes för att inte missa viktiga frågor. Det var dock främst den enskildas berättelse som var av intresse. Intervjun med de vuxna och de äldre ungdomarna var cirka en timme lång. Intervjun med barnen pågick cirka 30–40 minuter. De minderåriga kunde välja att ha en förälder med sig vid intervjun för att skapa trygghet, men det var ingen som valde det.

23. Enligt etikprövningslagen (Lag 2003:460) bör forskning om människor som berör känsliga frågor eller riktar sig till utsatta grupper genomgå etikprövning. www.codex.vr.se/forskninghumsam.shtml.

24. www.codex.vr.se/manniska1.shtml.

Frågorna i intervjuerna handlade främst om vilken kontakt intervjupersonerna hade haft med Solrosen, deras upplevelser av Solrosen och verksamhetens betydelse för dem själva. Föräldrarna fick även frågor om Solrosens betydelse för deras barn (intervjufrågorna kan erhållas av mig som genomfört utvärderingen).

Intervjuer och fokusgrupp med Solrosens personal

En fokusgrupp genomfördes med familjepedagogerna på Solrosen i Göteborg under hösten 2017. Vid det tillfället var en tjänst vakant, vilket innebar att tre personer medverkade.

En personlig intervju genomfördes med den nuvarande musikpedagogen och en telefonintervju med en före detta musikpedagog. Dessa varade cirka 40–60 minuter och spelades in på bandspelare efter godkännande från intervjupersonerna.

Fokusgruppsintervjun genomfördes utifrån en tematisk guide. Inom fokusgruppens ram har både individuella frågor och frågor riktade till hela gruppen ingått för att balansera risken för gruppåverkan. Fokusgruppsintervjun pågick mellan 1,5 och 2 timmar och spelades in på bandspelare efter gruppens godkännande.

Fokusgrupp med personal från Kriminalvården

En fokusgrupp genomfördes med personal från Kriminalvården. Alla åtta personer som deltog kände väl till Solrosen. De som rekryterades till fokusgruppen bestod av personal på de häkten och anstalter som Solrosen brukar ha kontakt med. Deltagarna representerade häktet i Göteborg, häktet i Borås, Anstalten Sagsjön, Högsboanstalten och Skogomeanstalten. Det var tre män och fem kvinnor som medverkade och de flesta hade lång erfarenhet från sin yrkesroll. Gruppen bestod av kriminalvårdsinspektör, chef, klienthandläggare och kriminalvårdare med särskilt ansvar för barnperspektivet.

Fokusgruppsintervjun genomfördes utifrån en tematisk guide där deltagarna fick både individuella frågor och frågor riktade till hela gruppen. Fokusgruppsintervjun pågick i två timmar inklusive kort fikapaus och spelades in på bandspelare efter gruppens godkännande.

Observationer

Observationerna genomfördes som deltagande observationer och syftade till att skapa en förståelse för olika delar av Solrosens verksamhet. Med deltagande observationer menas att observatören närvarar på ett sätt som inte påverkar deltagarna i verksamheten särskilt mycket, men ändå befinner sig i bakgrunden. Graden av deltagande varierade mycket. Observationer genomfördes av en höstlovsaktivitet, en mötesplats (öppet hus), en julfest och den uppsökande verksamheten på anstalt.

Vid observationen på Anstalten Sagsjön skuggades en av familjepedagogerna. Här var jag mycket mer passiv än vid andra aktiviteter och satt helt tyst vid samtalen för att inte störa. Observationerna var olika långa beroende på vilken typ av aktivitet det rörde sig om, och pågick mellan en och en halv timme till sex timmar.

Enkäten

Enkäfrågorna har utarbetats i samarbete med Solrosens personal. Frågorna formulerades innan utvärderingen startade (för etikprövningen) och har sedan reviderats mot bakgrund av erfarenheter från intervjustudien. Enkäterna har skickats ut av Solrosen eftersom namn och adresser är konfidentiella uppgifter. På enkäten fanns Solrosens och FoU i Västs loggor med.

Kvalitativ analys

En kvalitativ analys användes för analys av intervjuer, fokusgrupper och observationer. Syftet var att skapa en förståelse för vad mötet med Solrosen betyder för dem som verksamheten är till för. Analysen har utgått från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på kunskap (Berger & Luckman, 1967) vilket innebär att människan konstruerar kunskaper om världen och att kunskap därför inte ses som statiska eller objektiva fenomen. Synen på människan har teo-

retiskt sett utgått från symbolisk interaktionism som menar att en persons identitet skapas i relation till andra människor (Mead, 2015).

Den metod som användes för analysen var tematisk analys (Braun & Clarke, 2006). Tolkningen av materialet har legat nära de enskilda personernas utsagor men abstraherats som övergripande teman som reflekterar vad som har sagts på gruppnivå.

Materialet har bestått av intervjuutskrifter i form av noggranna minnesanteckningar och transkriberade intervjuer från ljudfiler (ord för ord). Detta gäller både enskilda intervjuer och fokusgrupper. Av tidsskäl har inte alla intervjuer transkriberats. Däremot har ljudfilerna fungerat som stöd för minnet och för att kunna skriva ut ordagranna citat. Observationerna dokumenterades under tiden och direkt efter att de var klara i noggranna minnesanteckningar.

Kvantitativ analys

Resultatet från enkäterna har analyserats med hjälp av kvantitativ analys. Här har huvudsakligen deskriptiv analys använts (frekvenser och procent) och i viss mån korrelationer (Pearson's produkt moment korrelationer). Analysen har genomförts med hjälp av statistikprogrammet SPSS.

Bortfallsanalys – enkäten

Enkäten har besvarats av 42 av 82 personer som hade fått enkäten (51 %). Två veckor efter att enkäten hade skickats ut hade det bara kommit in 12 enkäter. Därför behövdes en påminnelse. Eftersom enkäten hade besvarats anonymt hade vi inte möjligt att skicka ut en selektiv påminnelse enbart till dem vi saknade svar från, därför bestämde sig Solrosen för att ringa upp alla som fanns på deras lista för nyhetsbrev. Denna åtgärd gav dem information om varför det var så många som inte hade fyllt i enkäten. De huvudsakliga skälen till det var att de inte hade förstått betydelsen av att medverka, glömska och språksvårigheter. För några personer som hade svårt att fylla i enkäten själva har Solrosen hjälpt till att fylla i enkäten, genom att ställa frågorna via telefon.

En tänkbar anledning till bortfallet är att yngre personer inte har samma relation till brev som äldre, utan kommunicerar via internet. Några av dem som ringdes upp hade inte ens öppnat kuvertet.

Forskningsetiska reflektioner

Utvärderingen lämnades in för etisk prövning/rådgivande yttrande innan datainsamlingen påbörjades. Detta var viktigt med tanke på att den målgrupp som Solrosen vänder sig till är en stigmatiserad grupp i samhället. Det finns mycket fördomar gentemot personer som har kontakt med Kriminalvården, vilket även riskerar smitta av sig på deras anhöriga. För att motverka fortsatt stigmatisering har jag behövt fundera över vad som ska vara fokus i den här utvärderingen. Fokus är tydligt inriktat på Solrosens betydelse för dem som kommer i kontakt med verksamheten och inte på vad som har föregått frihetsberövandet. Jag har snarare velat lyfta fram de möjligheter som Solrosen bidrar till, än de svårigheter som personerna har levt med, även om det svåra också finns med på ett hörn för att göra det begripligt vilken betydelse Solrosen har.

En annan fråga som jag funderat över rör frivilligheten att delta i utvärderingen. Eftersom de personer som har en pågående kontakt med Solrosen står i ett visst beroendeförhållande kan det kanske vara svårare för dem att tacka nej till att medverka i en intervju. Därför var det även viktigt att inkludera personer som inte längre har kontakt, för att de inte längre är i behov av Solrosens personal. Ett beroendeförhållande kan även leda till att man inte vill och vågar ge uttryck för kritiska synpunkter, vilket är viktigt att beakta. En fråga i slutet av intervjun har därför handlat om förslag till förbättringar av verksamheten.

Bilaga 2. Observation av en höstlovsaktivitet i Rosa huset²⁵

Höstlovsaktiviteten var en heldagsaktivitet som började vid tio på morgonen och pågick till klockan fem. Det var tio barn som var med. Hälften var flickor och hälften var pojkar i åldrarna 7–12 år. Några av dem var syskon. Personalen bestod av tre familjepedagoger, musikpedagogen samt en volontär. De flesta barn hade åkt dit med bil som personalen körde. Ett par barn anslöt lite senare med sin mamma på grund av andra aktiviteter den här dagen.

När jag kom vid elvatiden satt de och fikade. Barnen pratade om Liseberg och vad de vågade åka där. *”Hur många vågar åka Balder, räcker upp en hand.”* De vuxna vågade inte lika mycket som barnen. En flicka var drivande i att ställa frågor till de andra. Hon hade målat sig i ansiktet och på halsen hade hon ett spindelnät. Det var halloween.

Chefen introducerade mig som forskare och jag berättade lite kort att jag forskar om Solrosen, men förstod att alla inte hade lyssnat på det, för lite senare var det ett barn som frågade om jag forskade om dinosaurier.

Personalens förhållningssätt

Personalen är positiva och uppmuntrande och berömmar ofta barnen. Jag frågade de mindre barnen vad det var som gjorde att de ville komma till Solrosen. En flicka sa att det var för att *”dom som jobbar här är så snälla och inte sådär stränga”*. Men jag såg att personalen även satte gränser för barnen, till exempel när några av dem lekte med några lågt hängande lampor. Personalen motiverade det med att de var ömtåliga och kostade mycket, vilket räckte för att de skulle sluta.

Vid ett tillfälle började några pojkar bråka på skoj. En kille visade hur han kunde svänga runt och sparka i luften, vilket en yngre kille blev imponerad av. De börjar låtsasfajtas och den lilla killen börjar boxa och sparka mot den större. En familjepedagog gick då in och sa att hon inte tyckte om när någon slår mot en person. Om de hade mycket spring i benen kunde de gå ut och röra på sig, sa hon. Sen var det en hel grupp med barn som följde med ut på altanen för att få röra på sig.

Volontären

Den volontär som var med var en kvinna som hade varit volontär i ett par år. Hon hade tidigare stöttat genom att ge pengar till Räddningsmissionen men hade börjat som volontär sen hon blev pensionär. Hon sa att hon ville *”stödja det goda”*. Innan hon fick börja som volontär blev hon intervjuad och fick visa upp ett utdrag ur belastningsregistret. Hon fick också välja vad hon ville hjälpa till med.

Samling

Klockan är 11.15. när vi sätter oss i ring i ett av rummen. Stenen med texten *”du är värdefull”* går runt från person till person. Den som har stenen i sin hand får prata. Vi ombeds berätta vad vi heter och varför vi är här och om vi har eller har haft en förälder i fängelse. Alla barn har eller har haft en pappa i fängelse. Ett barn berättar lite mer om sin pappa och ser lite ledsen ut. Sen får barnen berätta vad dom gillar. De gillar att sjunga, spela, filma, gosa med hundar och mycket mera. Musikpedagogen berättar att de ska spela in berättelser idag och att det blir pizza till lunch.

25. Rosa huset ligger vid ändhållplatsen Persiljegatan i Lövgärdet. Stället drivs av Lövgärdets missionskyrka: <http://rosa-huset.se/wiki/doku.php?id=om-rosa-huset:for-alla>. Räddningsmissionen förlägger en del aktiviteter där och deras tidigare musikpedagog arbetar där.

Övning i studion

Barnen delas in i två grupper. En med barn som går i lågstadiet och en med barn som går i mellanstadiet. Två vuxna utses att leda varje grupp. Sen går allihop ner i källaren där det finns en musikstudio. Där nere finns det rum med soffor, piano, ett rum med dator för mixning av ljudet och ytterligare ett rum för inspelning där det står några mikrofoner. Musikpedagogen och en familjepedagog demonstrerar hur rösten kan förvrängas på olika sätt till en basröst, en robotröst och en pipig röst med mera.

Barnen gör en berättelse

Jag sitter med i de olika grupperna och lyssnar på vad som händer när barnen jobbar med sin berättelse. Det är mycket skratt och positiv stämning i bägge grupper. De lite äldre barnen kom på att de ville skapa en berättelse utifrån vilken röst var och en skulle ha. De mindre barnen var inte lika fokuserade. I den gruppen hittade flickorna varandra lättare och pratade sig samman, medan den enda pojken som också var yngst, hamnade lite utanför. De associerade till hemska filmer och roller som finns i dessa. De bestämde sig snart för att ha fyra karaktärer med: en räv, en mus, en hare och en robotbjörn som fick namnet Freddy. Freddy var ond men blev sedan vän med de andra. Till sin hjälp hittade de en amulett med magiska krafter.

Klockan halv ett var gruppen med mellanstadiet barn klara med sin berättelse och de började rita och måla på sin filmaffisch. Några vek flygplan eller gjorde en loppa.

Vid ett-tiden anlände en i personalen med pizzor från en närbelägen pizzeria och det var dags för lunch. Det blev lugnt runt bordet när maten serverades och det var mer pizza än vad vi orkade äta upp.

Klockan 13.45 hade alla ätit färdigt men satt kvar runt matbordet. En av familjepedagogerna kallade på uppmärksamhet och alla fick i uppgift att fundera över vilket djur hen skulle vilja vara. Vi gick laget runt och barnen sa, till exempel:

- Sengångare ... för jag gillar att sova
- Kapybara
- Mus

Nästa runda runt bordet handlade om vilken fantasifigur vi skulle vilja vara. En flicka tog initiativ till en tredje fundering – vad för sak vi skulle vilja vara om vi kunde välja det. Efter det gick barnen tillbaka till arbetet med berättelserna.

När klockan var två höll ena gruppen på och ritade en filmaffisch och den andra började spela in sin berättelse. Jag satt kvar hos de yngre barnen som ritade. Det blev en konflikt när ett barn ritade över det som ett annat barn hade målat. Hen som gjorde så tyckte att den andra hade valt fel färg på den grotta som hen hade ritat. Sen ville hen rita blod från de vampyrer som hängde i grottan som ett annat barn hade ritat, trots att det barnet inte ville det. Familjepedagogen sa att hen inte fick rita över någon annans teckning. Hen testade gränserna genom att rita blod alldeles i närheten av vampyrerna (se bilder nedan).

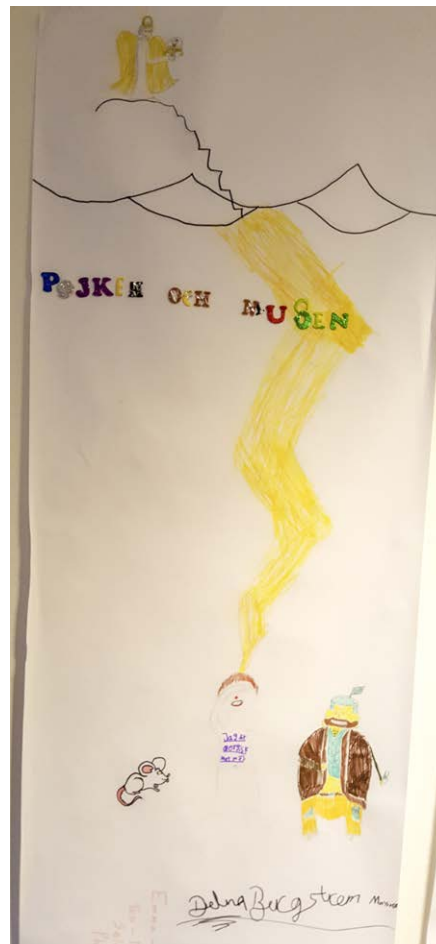
Vänskapen om djuren

De yngre barnens berättelse handlade om tre djur som var vänner, men ändå var lite dumma mot varandra. De hade en fiende – en monsterbjörn. Men en magisk amulett gjorde att björnen blev snäll. Han hade varit dum för att han inte hade några vänner.

Pojken och musen

De lite äldre barnen hittade på en berättelse om en pojke som först var allergisk mot möss, men blev fri från sin allergi efter att ha blivit träffad av blixten.

När klockan blev 14.45 var det dags för gruppen med lågstadiet barn att spela in. Familjepedagogen tog på sig att vara berättarröst och barnen fick välja röst till sin karaktär.

Sen blev det fikastund med frukt, bullar och Mariekex. Efter det sjöng alla tillsammans nere i studion under ledning av musikpedagogen. De flesta kunde den här avskedssången sen tidigare och några barn ville sjunga solo. När det var klart var det dags att lyssna på varandras berättelser.

Barnen lyssnade uppmärksamt på berättelserna och fnissade förtjust när de hörde sig själva med konstiga röster. Sången och berättelserna spelades in och barnen skulle få ljudfilerna hemskickade via mejl.

Avslutning på dagen

Dagen avslutades med att alla samlades i en ring på golvet och stenen gick runt. En av pedagogerna sa att vi skulle ta upp vad som hade varit botten och toppen på dagen. Barnen sa: "lära känna fler vänner", "spela musik", "vara tillsammans", "vara i en studio". Ingen hade något de tyckte var botten, mer än att tiden tog slut.

Kl. 16.50 var vi klara och packade ihop för att åka hem.

Bilaga 3. Solrosens drömverksamhet

Jag bad Solrosens verksamhetschef och personal formulera sin drömverksamhet. Det de kom tillbaka med var följande:

- Då Solrosen endast finns i Göteborg och Borås så innebär det begränsning av det stöd som vi kan ge. Tänk om Solrosen skulle finnas i alla delar av landet så att fler barn och familjer kan få stöd!!!
- Minst två heltidstjänster till, gärna manlig personal. Större lokaler med fler samtalsrum och en liten trädgård som skulle förmedla lugn och ro.
- Satsning på regelbundna föräldragrupper på anstalter. Att det är hög prioritet på anstalterna.
- Att alla verksamheter som jobbar med barn och unga känner till Solrosen och kan länka till oss. Bra samarbete.
- Att kunna utbilda och handleda dem som möter barn och unga, så att kunskapen finns där barnen är.
- Resurser och förutsättningar för att kunna jobba med föräldern som är på anstalt på annan ort. Större grepp kring familjen och relationer som kan leda till läkning för hela familjen, för alla drabbade.
- Mobilt team
- Husmor/Husfar som jobbar med omsorg och trivsel.
- Ekonomiskt utrymme för att göra mer kostnadskrävande aktiviteter med barn och ungdomar, det där lilla extra.
- Tryggare finansieringsformer (typ 5-års avtal).
- Större möjlighet till kompetensutveckling och avsatt tid till att ta del av forskning för att kunna utveckla verksamheten.

FoU_i**väst**

SÖLROSEN
Stöd till barn och unga med en familjemedlem i fängelse
GÖTEBORGS RÄDDNINGSMISSION

ERIKSHJÄLPEN